

**T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE TEFTİŞİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ANKARA EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ PASAPORT ŞUBE
MÜDÜRLÜĞÜ ELEKTRONİK HİZMETİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Musa KARAKAYA

Danışman: Prof. Dr. Ali BALCI

**Ankara
Ağustos, 2006**

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi Çalışma Raporu olarak kabul görmüştür.

Başkan.....
Prof. Dr. Ali Balcı

Üye.....
Prof.Dr. İnayet Pehlivan Aydın

Üye.....
Prof.Dr. Rıfat Miser

Onay
Yukarıdaki İmzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu
onaylarım.....08.2006

ÖNSÖZ

Çağımız, bilgi teknolojilerinin hızlı değişimi ile birlikte toplumsal yapıların ve buna bağlı olarak da devlet yapı ve işleyişlerinin değişimine ve gelişimine şahitlik etmektedir. Bugün, baş döndürücü hızda gerçekleşen teknolojik değişime insanlık ayak uydurmakta güçlük çekmektedir.

Teknolojik değişim ile birlikte değişen insanlık ve toplum, kamu yönetimi anlayışının ve yapısının da değişmesini netice vermektedir. Günümüzde bütün dünya kamu yönetimlerinde hem anlayış hem de yapısal işleyiş olarak bilgi teknolojilerinin ortaya çıkardığı büyük değişiklikler gözlemlenmektedir.

Devletler bugüne kadar teknoloji ve bilgileri ile güçlü kalmış ve çağı takip ettikleri düzeyde varlıklarını koruyabilmişlerdir. Bu noktadan hareketle çağa uygun olarak gerçekleştirilen yapısal değişiklikler devletlerin varlıklarını ve etkinliklerini korumak açısından önemlidir. Bu gerçekliğin farkında olan bütün devlet ve devlet toplulukları varlıklarını günümüzün en önemli buluşlarından olan internette de sürdürme yarışına girmişlerdir.

“Elektronik devlet” bir başka tabirle “e-devlet” olarak dilimize giren ve varlığını yaşamın artık her kesiminde hissettirmeye başlayan uygulamalar getirdikleri yeniliklerle insanların hayatlarını kolaylaştırmaktadır. Devlete ulaşımı hızlandıran, dolayısı ile de toplumsal katılımı çabuk ve etkin hale getiren sanal uygulamaların bir diğer yararı da demokratik hakların daha etkin kullanımına imkan sağlamasıdır.

Bu araştırmada devlet yapısının son dönemdeki hızlı değişmeler ile birlikte değişimi üzerinde durulmuş ve ortaya çıkan yeni devlet uygulaması değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasına ve tamamlanmasına maddi ve manevi destek veren tez danışmanım Prof. Dr. Ali BALCI'ya, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Yönetimi Teftişi, Planlaması ve

Ekonomisi Anabilim Dalı'nın kıymetli öğretim üyelerine ve çalışmam boyunca desteğini benden esirgemeyen kıymetli eşime teşekkürlerimi sunarım.

MUSA KARAKAYA
01.08.2006

ÖZET

ANKARA EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ PASAPORT ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ ELEKTRONİK HİZMETİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Karakaya, Musa

Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Danışman: Prof. Dr. Ali BALCI

Ağustos, 2006

Bu çalışmanın amacı, Ankara Emniyet Müdürlüğü Pasaport Şube Müdürlüğü tarafından sunulan elektronik hizmetin değerlendirmesini yapmaktır. Çalışmaya elektronik hizmetten faydalanan 20 lise mezunu ve aşağısı ve 20 lise üzeri eğitim almış, 20 bayan ve 20 erkek olmak üzere 40 kişi katılmıştır. Çalışma 2006 yılı Nisan ayında yapılmıştır. Araştırma verileri çalışmanın alt amaçları doğrultusunda geliştirilen görüşme formları aracılığı ile toplanmıştır.

Bu çalışma ile; hizmetten faydalananların uygulamanın maddi kaynak tasarrufu ve zaman tasarrufu sağlayıp sağlamadığı ile ilgili görüşleri, hizmetten faydalanma konusunda yaşadıkları problemleri ve hizmetin iyileştirilmesine ilişkin önerileri tespit edilmeye çalışılmış ve eğitim ve cinsiyet durumuna göre görüşlerin değişip değişmediği araştırılmıştır.

Araştırmadan elde edilen verilen ışığında uygulamanın maddi kaynak tasarrufu sağlamadığı görüşü çoğunlukta olmakla birlikte eğitim ve cinsiyet durumu esas alındığında bu görüş farklılaşmaktadır. Baylar ve lise ve altında eğitim alanlarda çoğunluk olarak uygulamanın maddi kaynak tasarrufu sağladığı görüşü savunulurken, bayanlar ve lise üzeri eğitim alanlarda bu görüş tam tersi olarak ortaya çıkmıştır. Zaman tasarrufuna ilişkin olarak ise

uygulamanın bütün gruplarda zaman tasarrufu sağladığı yönünde genel kanaat hakimdir.

Veriler incelendiğinde uygulamadan herhangi bir problem yaşanmadığı görüşü genel olarak görülmektedir. Uygulamaya ilişkin öneriler incelendiğinde ise “Uygulamanın daha profesyonelce olması ve işlemlerin tamamının sanal ortama aktarılması gerektiği” görüşünün öne çıktığı görülmektedir.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	II
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	X

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
Amaç.....	4
Önem.....	5
Sınırlılıklar.....	6
Tanımlar.....	6

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
Siyaset.....	7
Devlet.....	8
Kent Devleti.....	11
Roma Medeniyeti.....	12
Feodalizm.....	13
Rönesans ve Modern Devlet.....	14
Küreselleşme.....	17
Bilgi Toplumu.....	21

E-devlet.....	26
E-devlet İhtiyacı.....	26
İnternetin Doğuşu ve E-devlet.....	28
Devletin E-devlete Dönüşümü.....	31
E-devletin Amaçları ve Getirdikleri.....	32
Avrupa'da E-devlet Uygulamaları.....	35
Türkiye'de E-devlet Uygulamaları.....	37

BÖLÜM III

YÖNTEM.....	47
Araştırma Modeli.....	47
Çalışma Grubu.....	47
Verilerin Toplanması ve Uygulama.....	47
Verilerin Analizi.....	48

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR.....	49
Maddi Kaynak Tasarrufuna İlişkin Görüşler ve Değerlendirmesi.....	49
Zaman Tasarrufuna İlişkin Görüşler ve Değerlendirmesi.....	51
Hizmetten Faydalanma Konusunda Karşılaşılan Problemlere İlişkin Görüşler ve Değerlendirmesi.....	54
Hizmetin İyileştirilmesine İlişkin Öneriler ve Değerlendirmesi.....	56

BÖLÜM V

SONUÇLAR	58
ÖNERİLER.....	59

KAYNAKÇA.....	60

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Maddi Kaynak Tasarrufu Sağlanıp Sağlanmadığına İlişkin “Evet” Cevabı Verenlerin Görüşlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	48
Tablo 2. Maddi Kaynak Tasarrufu Sağlanıp Sağlanmadığına İlişkin “Hayır” Cevabı Verenlerin Görüşlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	49
Tablo 3. Zaman Tasarrufu Sağlanıp Sağlanmadığına İlişkin “Evet” Cevabı Verenlerin Görüşlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	51
Tablo 4. Zaman Tasarrufu Sağlanıp Sağlanmadığına İlişkin “Hayır” Cevabı Verenlerin Görüşlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	52
Tablo 5. Hizmetten Faydalanma Konusunda Problem Yaşayanların Görüşlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	53
Tablo 6. Hizmetten Faydalanma Konusunda Problem Yaşamayanların Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	54
Tablo 7. Hizmetin İyileştirilmesine İlişkin Görüşlerin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	55

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi ve sınırlılıklarına ilişkin bilgilerle araştırmada geçen bazı kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

Problem

İnsanlığın en önemli buluşlarından birisi devlettir. Toplu yaşamın getirdiği sosyal bir olgu olan devlet; insanın sosyal oluşunun ve diğer insanlarla bir arada yaşama isteğinin ortaya çıkardığı toplumsal bir güçtür.

Doğadaki tüm canlılar yaşam mücadelesini tek başlarına yürütebilmelerini sağlayacak olanaklarla donatılmış olmalarına karşılık, insan bu tür olanaklardan yoksundur ve güçsüzdür; bu durum insanın toplu yaşam ve yardımlaşması konusunda itici güç olmuştur (Göze, 2000, 12).

Toplum yaşamının devamlı ve düzenli olması, sosyal yaşantı ve beraberliğin kesintisiz sürdürülebilmesi; toplumdaki ilişkilerin düzenlenmesine, ortak davranış kalıplarının belirlenmesine ve toplum üyelerinin bu ortak davranış kalıplarına uyum göstermelerine bağlıdır. Bu uyum toplumda bir yapılaşma, örgütlenme ve kurumsallaşmaya yol açmaktadır (Çam, 1984, 13).

Eski çağlardan beri düşünürler devletin amacını ortak iyiliği ve toplumun genel yararını sağlamak olduğunu ileri sürmüşlerdir. “Toplumun genel yararı” ya da “ortak iyiliği” denilince akla önce, dışta ve içte güvenliğin sağlanması gelmektedir. Bundan başka adaletin yerine getirilmesi, toplum içindeki uyuşmazlıklarda ve çatışmalarda hak sahibinin bulunması devletin en başta gelen ödevleridir (Daver, 1976,168).

Bilim ve buna bağlı olarak teknolojinin gelişmesi ile, devletlerin faaliyetlerini yerine getirirken kullandıkları imkanlar artmış ve çeşitlenmiştir. 17., 18. ve 19. yüzyıllarda devletler teknolojiyi daha çok savunma

sistemlerinde kullanmışken, 20. yüzyılla beraber devletin sunduğu hizmetlerde de bilim ve teknolojiyi kullanmaya başlaması, kamu hizmetlerinin niteliğini değiştirmiş ve geliştirmiştir (Aydoğdu, 2004).

1980'lerden itibaren gelişmiş ülkelerde kamu yönetimi anlayışında yaşanan dönüşüm süreci, katı, hiyerarşik ve bürokratik kamu yönetimi anlayışı yerine, esnek, çıktılara odaklı, vatandaşın talep ve tercihlerine önem veren, performans kriterlerine göre çalışan ve sonuçlarından dolayı yöneticilerin sorumluluk aldığı yeni kamu yönetimi anlayışının toplumda genel olarak kabul görmesi sonucunu doğurmuştur (Kösecik, Karkın, 2004, 1).

Günümüz dünyası teknolojik gelişmeler nedeniyle hızlı bir değişim içerisinde ilerlemektedir. Değişim yalnızca teknolojik yaşamda değil, teknolojik değişimin etkisi ile birlikte sosyal ve kültürel yaşamda da etkisini göstermektedir. Devlet insanların kurduğu ve kendisinin varlık sebebi olan insanlarla değişen ve gelişen sosyal bir oluşumdur. Bu nedenle teknolojik gelişim ve değişimden insanlarla birlikte devletler de etkilenmektedirler.

Teknolojiyi ve teknolojik gelişmeyi sağlayan bilimsel ilerlemeyi, toplumsal değişimin başlatıcı değişkeni olarak düşünmek olanaklı sayılabilmektedir (Şaylan, 1994, 97). Yirminci yüzyılın son çeyreğinde dile getirilmeye başlanan bilgi çağı kavramı, bugün insanlığın geleceğinin şekillenmesinde önemli etkileri olan bir atılım alanına dönüşmüştür. Bilgi teknolojilerindeki gelişmeleri kullanarak yöneticiler, ülkelerindeki verimliliği yükseltmek ve durgunluğu aşmak gibi sistemsel ve ekonomik sorunların üstesinden gelmeyi amaçlamışlardır (Öktem, 2004, 140).

Bugün bilişim ve iletişim teknolojilerinin insan yaşamının her alanında yoğun bir etkisinin olduğu gözlenebilmektedir. Sadece iletişim alanındaki gelişmelere bakmak bile modern elektronik medyanın insan ve toplum yaşamını nasıl köklü biçimde değiştirdiğini gözler önüne sermektedir. Bilişim ve iletişim alanındaki gelişmeler insanın düşünce sürecini etkileyip değiştirebilmekte, böylece de arzu edilen karara ulaşma gündeme gelebilmektedir. Kısacası insanların birbirleri ile ilişkileri, davranışları, arzuları

ve tüketimleri, yaşam biçimleri yoğun bir şekilde iletişim ve bilişim süreçlerinden etkilenmektedir (Şaylan, 1994, 114-115).

“İnternet” günümüzün en önemli buluşlarından. İletişimden, haberleşmeye, bankacılıktan eğitime hayatın hemen hemen bütün faaliyetlerinin sanal bir kopyasının bulunduğu uluslar arası bilgisayar ağı çağımızın gelişmişliğinin de bir göstergesidir. Devlet uygulamaları da artık tam anlamı ile internette var olmaya başlamıştır. Elektronik devlet(e-devlet) modeli gidip sıraya girmeden ve evrak getirmeden bütün işlemlerin sanal dünyada tamamlana bildiği daha kolay ve etkin bir devlet vatandaş ilişkisini ortaya çıkarmıştır.

Dünya’da ve Avrupa’da da henüz yeni bir olgu olan “e-devlet” ülkemizde de aktif bir şekilde uygulamaya konulmaya çalışılmaktadır. Her kurumun kendi bünyesinde gerçekleştirmeye çalıştığı ve bir yarış içerisinde olduğu e-devlet uygulamaları prosedürleri ortadan kaldırarak işlemlerin kolaylaşmasını sağlamayı hedeflemenin yanı sıra kurumsal anlamda da tasarruf sağlamayı amaçlamaktadır.

Artan nüfus, suç ve suçluluktaki nitel ve nicel artış, polisin verdiği hizmetlerdeki çeşitlilik, ulaşımda meydana gelen kolaylıklar neticesi yurtdışı etkileşimlerin artması, artan araç sayısı gibi nedenlerden dolayı klasik yöntemlerle emniyet hizmetini yürütmenin güçlükleri ortadır. Bilgiye en kısa sürede erişim ve yöneticilere karar desteği sağlamak, hizmeti etkin ve güvenilir hale getirmek, vatandaşın tescil, pasaport, ruhsat, güvenlik soruşturması gibi taleplerini kısa sürede yerine getirerek zaman tasarrufunun sağlanması amacıyla Emniyet Genel Müdürlüğü’nün bilişim teknolojisinin pratiklik ve kolaylığından faydalanması gerekmektedir.

Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde yürütülen uygulamalar sadece Polis Bilgi Sistemi (POLNET) ve Trafik Bilgi Sistemi (TBS) projeleri ile sınırlı kalmamakta ve birçok Emniyet Müdürlüğü bünyesinde artık pasaport işlemleri, plaka sorgulama, araç tescil, suç ihbarı gibi işlemler sanal ortamdan sunulabilmektedir. Adıyaman, Afyon, Ankara, Ardahan, Artvin, Balıkesir,

Bursa, Çanakkale, Düzce, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kırıkkale, Konya, Malatya, Manisa, Mardin, Mersin, Niğde, Samsun, Trabzon, ve Yalova Emniyet Müdürlükleri başta pasaport olmak üzere birçok işlemi internet ortamından verebilmektedirler.

Ankara Emniyet Müdürlüğü resmi internet adresinde(www.ankara.pol.tr) ise; e-Bilgi Edinme, e-155 – Polis İhbar, e-Çalıntı Cep Telefonu, e-Çalıntı Oto Sorgulama, e-Sorularınız, e-Pasaport İşlemleri, e-154 – Trafik İhbar, e-Araç Ruhsat İşlemleri, e-Plaka Tahsis İşlemleri, e-Sürücü Bel.İşlemleri, e-Trafik Faks Cevapları, e-Silah Ruhsat İşlemleri, e-Silah Ruhsat Sorgulama olmak üzere 13 uygulamaya yer verilmiştir. 30.03.2005 tarihi itibarı ile bu uygulamalardan toplam olarak 518.425 kişi faydalanmıştır. Pasaport uygulamasından faydalananların sayısı 40.064 olarak tespit edilmiştir (www.ankara.pol.tr).

E-devlet uygulamalarının Türkiye'ye getirdikleri ve kullanıcıların görüşlerin değerlendirilmesi bu yönde harcanan emek ve mal giderlerine ışık tutacak ve daha etkin kullanılmasını sağlayacaktır. Bütün bu görüşler ışığında bu araştırmanın temel problemi Ankara Emniyet Müdürlüğü Pasaport Şube Müdürlüğü bünyesinde e-devlet uygulamalarının vatandaşa emek, mal ve zaman bakımından ne düzeyde fayda sağladığıdır.

Amaç

Bu araştırmanın amacı Ankara Emniyet Müdürlüğü Pasaport Şube Müdürlüğü tarafından sunulan e-devlet uygulamasının değerlendirilmesidir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1. Pasaport Şube Müdürlüğü e-hizmetinden yararlananların, bu hizmetin kendilerine sağladığı;
 - a) Kaynak tasarrufu
 - b) Zaman tasarrufu hakkındaki görüşleri nelerdir?
2. Bu görüşler yaş ve cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

3. E-hizmetten yararlananların, e-hizmete ilişkin olarak karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
4. Bu sorunlar yaş ve cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
5. E-hizmetten yararlananların, sunulan hizmetin iyileştirilmesine ilişkin görüşleri nelerdir?
6. Bu görüşler yaş ve cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

Önem

Devletin, kent devletinden modern devlete ve günümüz teknolojilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan küreselleşme kavramı ile birlikte yeni bir sürecin içerisinde devam eden değişimi “e-devlet” sözcüğü ile farklı bir boyuta taşınmıştır. Brown Üniversitesi bünyesinde hazırlanan, 198 ülkeden 1935 resmi web sitesinin incelemesi sonucu göre elde edilen Ağustos 2004 Global E-Devlet raporu verilerine göre, kamuya ait web sitelerinin ihtiyaçlara cevap verme oranı %21 seviyelerindedir ve bu oran gittikçe artış göstermektedir (West, 2004).

Sınav sonuçlarının veya T.C. kimlik numaralarının internetten öğrenilebilmesi ile hemen hemen herkesin az da olsa tanıştığı e-devlet uygulamaları, toplum ve devlet yaşamı ve anlayışında da değişikliklere neden olmaktadır. İşlemlerin daha hızlı ve pratik olarak yapılabildiği, büyük oranda tasarruf sağlandığı ve en önemlisi vatandaş memnuniyetinin zaman ve kaynak tasarrufu sayesinde üst seviyelere çekildiği düşüncesi devlet işleyişinin sanal ortamda artırılmasının başta gelen sebepleri olarak sayılabilmektedir.

Bu araştırma, insanlar için halen bir bilinmez olan e-devlet hakkında fikir verme özelliği olması açısından önemlidir. Hızla gelişen, toplum yaşamına şekil veren ve yeni bir oluşum olan e-devlet konusunda var olan bilimsel araştırma eksikliği bu araştırma ile bir ölçüde doldurulmaya çalışılmıştır. Ankara Emniyet Müdürlüğü Pasaport Şube Müdürlüğü tarafından sunulan e-devlet uygulamasının değerlendirilmesi ile elde edilecek

verilerin, Türkiye’de halen uygulamada olan ve uygulamaya konulmayı beklenen projelerin işleyişine ışık tutması beklenmektedir.

Sınırlılıklar

Araştırma Ankara Emniyet Müdürlüğü Pasaport Şube Müdürlüğü’ne elektronik ortamda başvuran kişilerle sınırlandırılmış, elektronik ortam dışında başvuru yapan kişiler araştırmaya dahil edilmemiştir.

Tanımlar

Araştırmanın temel kavramları şöyle tanımlanabilir.

Ankara Emniyet Müdürlüğü: Emniyet örgütü, Ankara taşra teşkilatı.

Pasaport Şube Müdürlüğü: Pasaport verme işlemlerinden sorumlu şube müdürlüğü.

E-hizmet: Devlet kurumlarının vatandaşlara verdiği hizmetin bir kısmının veya tamamının elektronik ortamda gerçekleştirilmesi.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Devletin yapısının şekillendiren ve onu oluşturan insanlardır. Devletin toplumsal yaşamda rolünün nasıl olması gerektiği temelde ideolojik ve siyasi bir tercihtir ve toplumun beklentileri bu konuda doğrudan etkilidir.

Siyaset

Birçok yazar siyasetin kaynağında insanların birbirlerinden farklı olmasının yattığı konusunda hemfikirdir. İnsanlar, dini inanış, dünya görüşü, hayat tarzı, menfaat algılaması ve benzeri bakımlardan birbirinden farklıdır. Bu farklılığın doğal sonucu olarak aralarında ihtilaflar ortaya çıkmaktadır. Bu ihtilafların çözümü ise siyasetin alanına girmektedir. Siyasetin bütün insan toplumlarında ortak bir olgu olduğunun en iyi göstergesi, her toplumda birlikte alınması gereken kararların bulunmasıdır (Yayla, 1998, 4).

Siyaset sözcüğünün kökenini incelediğimizde, kavramın eski doğu uygarlıklarında devlet yönetimi ile ilgili olarak kullanıldığı görülmektedir. Siyaset, toplumu ilgilendiren ve toplumu oluşturan birimler arasındaki ilişkileri son aşamada meşru zora dayanarak düzenleyen eylemler bütündür. Batı dillerinde siyasetin karşılığı olan “politika” terimi ise, Yunanca polis, politeia, politica, politike gibi sözcüklerden kaynaklanmaktadır (Çam, 1984, 22).

İlk çağlardan beri birçok seçkin filozofun siyaset konusunda düşünmeye ve yazmaya başladığı görülmektedir. Aristo ikibin yıl önce “Politika” başlığını taşıyan ünlü eserinde, ilk kez bilimlerin sınıflandırmasını yapmış ve siyaseti, insan etkinliklerinin en kapsamlısı olması açısından bilgi hiyerarşisinin en üst kademesinde tutmuştur ve “üstün bilim” olarak nitelendirmiştir (Öztekin, 2003, 5).

Bir görüşe göre siyaset, toplumda yaşayan insanlar arasında bir çatışma, bir mücadele ve kavgadır. İnsanların aralarındaki düşünce, menfaat ve psikolojik eğilim farklılıklarından doğan çatışma siyasetin temelini oluşturmaktadır. Çatışmanın temel sebebi ise değerlerin paylaşılması ve

iktidara sahip olma isteğidir. Bir başka görüşe göre ise siyasetin amacı her şeyden önce toplumda bütünlüğü sağlamak, özel menfaatlere karşı çıkararak genel menfaati ve insanların ortak iyiliğini gerçekleştirmektir. Daha net bir ifade ile siyaset herkesin yararına olan bir toplum düzeni kurma çabasıdır (Kapani, 1975, 1-2).

Siyasal bilimciler, siyasetin bir faaliyet olduğu konusunda birleşmeler bile ortak bir tanıma sahip değillerdir. Prelot'a göre siyasetin konusu devlettir, Duverger'a göre ise yönetim ilişkisidir. Weber siyasetin en önemli özelliğini meşru kaba kuvvet olarak tanımlamış, Easton ise siyaseti belli değerlerin başkalarına zorla kabul ettirilmesi şeklinde tarif etmiştir. Macridis iktidar kavramını siyasetin merkezine oturtmuş ve siyasetin amacının çatışan iktidar taleplerini uzlaştırma olarak görmüştür (Eroğul, 1974, 114)

Duverger siyaseti hem çatışma ve iktidar kavgası, hem de toplumun bütün üyelerinin yararına olabilecek bir düzen meydana getirme aracı olarak görmüştür(Kapani, 1975, 2). Weber'e göre siyaset, devletler arasında ya da devlet içindeki gruplar arasında gücü paylaşmaya ya da gücün dağılımını etkilemeye çalışmaktır. Easton ise siyaseti toplumsal kaynakların dağıtım ve bölüşümü açısından ele almaktadır; siyaset, toplumdaki maddi ve manevi değerlerin ya da kaynakların yetkili otoriteler tarafından toplum adına alınan kararlar yoluyla dağıtılmasıdır (Öztürk ve Coşkun, 2003, 29)

İngiliz Lord Butler siyaseti "mümkün olanın sanatıdır" şeklinde tanımlarken, yine İngiliz devlet adamı Benjamin d'Israeli siyaseti "insanları aldatma yoluyla yönetme sanatı" olarak tarif etmiştir. Yirminci yüzyılın en önemli despotlarından Hitler ise, siyaseti "bir milletin dünyadaki varlık mücadelesini yürütme sanatı" biçiminde yorumlamıştır (Yayla, 1998, 1).

Devlet

Toplum içinde iktidarın siyasallaşması ve belirli ölçüde kurumsallaşması sonucu devlet oluşmaktadır. Böylece devlet iktidarın dayanağı ve siyasal toplumun çatısı olarak düşünülmüştür. Bir anlamda

devlet, siyasal birleşmeyi ve bütünleşmeyi sağlayan bir sembol olmuştur (Çam, 1984, 15).

Devletin tanımı, kavramı ve devletin ne olduğu konuları düşünürleri öteden beri ilgilendirmiştir. Antik Yunan döneminden beri en çok ilgilenilen ve üzerinde en fazla teori üretilen konulardan birisi olan “devlet” olgusu, zamanla büyümüş, gelişmiş ve günümüz siyasal kuruluşlarının en geniş, en gelişmiş, en iyi örgütlenmiş ve en kapsayıcı olanı haline gelmiştir (Öztek, 2003, 25).

Bazılarına göre devlet “sınıf” kavramının üstünde ve ötesinde bütün toplumu kapsayan ve birleştiren bir kuruluştur. Kimileri devleti sosyal değerler piramidinin en üstünde tutmakta, devleti en üstün değer ve başlı başına bir amaç olarak görmektedir. Kimine göre devlet bir amaç değil toplum düzeninin ve barışın korunması için oluşturulmuş bir araçtır. Bazıları devleti tek egemen bir iktidar yapısı olarak görürken, kimileri onu insanlar tarafından meydana getirilmiş diğer topluluklar gibi fakat onlardan daha geniş topluluklar topluluğu olarak görmektedir (Kapani, 1975, 16).

Devlet, modern anlamıyla bölünmüş toplumun kurumsallaşmış siyasal iktidarına sahip olan, soyut olarak ifade edilen egemenlik ve üstünlük anlayışıyla donanımlı bir gerçekliktir. Burdeau, devleti “onu düşünenlerin kafalarında var kıldıkları bir gerçeklik” olarak ifade ederken devletin soyut, üstün ve mutlak anlamına dikkat çekmektedir (Akal, 1990 akt. Çetin, 2003, 67). Devlet, güç kullanma tekeline sahip, zorlayıcı bir üstünlük olarak otorite ve düzenleyici bir iktidar demektir (Raphael, 1990 akt. Çetin, 2003, 66).

Devlet, ortak yarar ve karşılıklı ilişkiler yumağı içerisinde bir arada yaşayan insanların, herhangi bir sebepten dolayı tümünün itaatini sağlayan bir otorite olarak ortaya çıkmıştır (Özel, 2003, 192). Tanilli (1996, 9) devleti, insanların toplum yaşamında başvurdukları bir örgütlenme biçimi olarak tanımlamıştır. Devletin diğer örgütlenme biçimlerinden ayıran ise örgütün hacmi, çok ileriye vardırılmış bir işbölümü, üstün bir yaptırma ve zorlama olanağıdır. İnan’a (1969 akt. Yirmibeşoğlu, 1990, 2) göre ise devlet; belirli bir

bölgede yerleşmiş ve kendine özgü bir kuvvete sahip olan bireylerin toplamından ibaret bir varlıktır.

Devleti sadece siyasi, hukuksal ve ekonomik bir olgu olarak tanımlamak eksik bir tanımlama olacaktır; çünkü devlet karmaşık, çok yönlü bir sosyal olgudur (Özel, 2003, 192). Eflatun devleti vatandaşların oluşturduğu ilişkiler yumağı şeklinde tanımlamıştır. Devleti vatandaşa benzetmiş ve nasıl vatandaşın ihtiyaçlarını giderebilmesi için organlara ihtiyacı varsa devlet içinde belirli organların var olması gerektiğinden söz etmiştir (Akın, 1962, 11).

Bossuet ve ilahi hukuk teorisini savunanlar devletin gücünün Tanrı iradesinden geldiğini savunmuştur (Daver, 1976, 169). Aristo ise devleti topluma ve toplumun yapı taşı olan aileye benzetmiş ve devletin tanımlamasında bu benzetmeden yararlanmıştır. İnsanlar devamlı toplu halde yaşamaktadırlar ve Aristo'ya göre devletin amacı, insanları sadece bir araya getirmek değil bir arada iyi yaşamalarını sağlamaktır (Akın, 1962, 17-18).

Marxist düşünce geleneği devleti bir sınıfın diğer sınıfları egemenliği altında bulundurduğu bir örgütlenme biçimi, J.Jack Rousseau, toplumsal bir sözleşme, Hegel, "yeryüzü tanrısı" (Toprak, 2000, 7), Kant ise bir miktar insanın hukuk kanunları altında birleşmesi şeklinde tarif etmektedir (Özel, 2003, 192).

Oppenheimer'a göre devlet, kuvvetlinin zayıfa üstünlüğü sonucu doğmuştur ve tabii bir olaydır. Spencer ve Espinas devleti bir organizmaya benzeterek "devletler doğar, büyük ve ölür" tezini savunmuşlardır. Bu görüşe göre insanların nasıl organlara ihtiyacı varsa aynen devletlerinde yaşamaları için belirli organlara ihtiyacı olduğu ileri sürülmüştür (Daver, 1976, 174).

Daver (1976, 167) devleti siyasal kurumların en büyüğü olarak görmüştür. Devleti ona benzer kurumlardan ayıran özellik ise egemen ve bağımsız olmak niteliğidir; dışa ve içe karşı en yüksek buyurma gücüne sahip

olması ve devlet kudretinin üstünde başka bir kuvvetin bulunmamasıdır. Devleti diğer örgütlerden ayıran bir diğer özellik ise, vatandaşın devlete zorunlu üyeliğidir. Devlette bulunanlar yalnızca kendi istekleri ile bu örgütü terk edememekte ve onun emirleri ve yükümlülüklerine uyumsuzluk gösterememektedirler

Fransız kamu hukuku doktrini devleti, “milletin hukuki kişilik kazanmış şekli” olarak tarif ederken, Avusturyalı hukukçu Kelsen devleti, etkili olarak yürürlükte bulunan normlar sistemi olarak görmüş ve soyutlaştırmıştır. Devlet tanımlamaları içerisinde en yaygın olan tanım ise devletin kurucu unsurlarını bir araya getirmek sureti ile yapılmış olan anlatımcı tanımlamalardır. Devlet’in ülke, insan topluluğu ve iktidar olmak üzere üç ana unsuru olduğu konusunda hemen herkesin birleştiği söylenebilmektedir. Bu açıdan devletin belli bir ülke üzerinde yerleşmiş, zorlayıcı yetkiye sahip bir üstün iktidar tarafından yönetilen bir insan topluluğunun meydana getirdiği siyasal kuruluş olduğu söylenebilmektedir (Kapani, 1975, 16-17).

Kent Devleti

Siyaset kavramının İngilizce’deki karşılığı ‘politics’dir. “Politics” eski Yunanca’da şehir anlamına gelen “polis” kelimesinden türemiştir. Bu aynı zamanda bir siyasi modelin adıdır. Bu model içinde, bütün vatandaşların şehir işlerine duyarlı olması talep edilmiş ve bunu yapmayanların “ilgisiz” ve hatta ahmak olduğu düşünülmüştür (Yayla, 1998, 1).

Kent devleti olarak “Polis” sözcüğü Eski Yunan dünyasının en parlak döneminin toplumsal ve siyasal örgütleniş biçiminin adı olmuştur (Ağaoğulları, 1994, 11). Aristo’ya göre “polis”, toplum bütünlüğü anlamına diğer alt gruplara oranla kapsayıcı ve egemen niteliği ile bir siyasal birlik oluşturmaktadır (Çam, 1984, 22).

Kent devleti yalnızca Eski Yunan’a has bir oluşum olmamıştır. Değişik dönemlerde değişik toplumlarda aynı örgütleniş biçimine rastlanmış fakat bu

örgütlenişler Eski Yunan'daki kadar kalıcı olmamış ve demokrasiye beşiklik etmemişlerdir (Ağaoğulları, 1994, 11, 12).

Kent devletleri değişik siyasal yönetimlerden geçerek gelişmişlerdir. Gelişmelerini tamamladıktan sonra Polis'lerin krallık yönetimi ile yönetildikleri, sonra krallık yerine aristokratik bir yönetime yani azınlık yönetimine geçtikleri ve daha sonra da demokratik yönetime geçtikleri görülmektedir. Polislerin geçirdiği bu siyasal gelişme aşamaları ile batı uygarlıklarının siyasal gelişme aşamaları arasında, doktrinde bir paralellik olduğu görülmektedir (Göze, 2000, 2).

Roma Medeniyeti

Eski Yunan ne denli soyut ve düşünceye yönelik bir yapı oluşturmuş ve gelişim sergilemiş ise, Romalı da o düzeyde düşünce biçiminden uzak bir sistem oluşturmuştur. Dünyanın en büyük imparatorlukların birini kurmuş olan Romalılar, siyasal konularda hemen hemen hiçbir özgün düşünce geliştirememiş, genellikle Yunanlı düşünürleri izlemekle, Yunan düşünce sistemlerini sentezleyerek Roma'ya uygulamakla yetinmişlerdir (Ağaoğulları ve Köker, 1998, 13-14).

Roma, tarihi, hukuksal ve ideolojik söylemlerin siyasal düzenin sürdürülmesinde ya da değişikliğe uğratılmasında ne büyük bir role sahip olduklarını gösteren bir çok örnekle doludur ki, bu durum siyasal düşüncelere önemli katkılarda bulunmuştur. Ayrıca Roma daha sonraki çağlara hukuk anlayışını miras bırakmakla kalmamış, Yunan felsefelerini Latince'ye çevirerek, bu felsefelerin günlük yaşama uygulanarak Antik Yunan'ı Hıristiyan Avrupası'na bağlayan önemli bir köprü vazifesi görmüştür (Ağaoğulları ve Köker, 1998, 14).

Roma uygarlığı Akdeniz havzasında varlığını ve etkinliğini, Barbar istilalarına ve bunun doğurduğu yıkıntı ve çöküntülere rağmen 6'ncı yüzyılın sonlarına kadar koruyabilmiş ve sürdürebilmiştir. Ancak 7'nci yüzyılda Roma

uygarlığı ekonomik, kültürel varlığını, birliğini ve bütünlüğünü yitirmiştir (Göze, 2000, 62).

Feodalizm

Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılması ile birlikte Avrupa'da yeni bir çağın başladığı genel kabul gören bir değerlendirme olmuştur. Ortaçağın genel özellikleri ekonomik düzeyde feodalite, siyasal düzeyde merkezi iktidarın yokluğu ve yerelliğin öne çıkması, kültür düzeyinde ise Hıristiyanlığın kurumsallaşması olarak ifade edilebilmektedir. Ortaçağda siyasal iktidar, kilisenin tekelinde bulunan anlayış doğrultusunda teokratik bir biçimde örgütlenmiştir, insanların dünyaya bakış biçimleri, değer yargıları ve tutumları da Hıristiyanlık tarafından belirlenmiştir (Ağaoğulları ve Köker, 1998, 80).

Roma uygarlığından sonra Ortaçağ'da hakim olan sosyal, siyasal, ekonomik ve hukuki düzenini belirleyen sistem feodalitedir. Feodal düzen ilk çağın toplum yapısından olduğu kadar modern çağın toplum yapısından da oldukça değişiktir (Göze, 2000, 63). Feodal sistem merkezi iktidarın yok olduğu, karışıklıkların ve güvensizlik ortamının yerleştiği, ticaretin neredeyse durduğu, kent yaşamının önemini yitirdiği bir ortamda ortaya çıkmıştır (Ağaoğulları ve Köker, 1998, 157).

Feodalizmin özü, örgütlenmiş devletin bulunmadığı yerel düzeyde, bir çeşit hükümet görevini yürütmesidir. 500-1000 km²'lik bir toprak parçası üzerinde en önemli ve güçlü kişi olan lordlar, daha az toprağa sahip olan vassalların koruyuculuğun üstlenmiş ve onlar da bu kişiye bağlılık sözü vermişlerdir. Böylece lord, vassal, toprağa bağlı köylüleriyle feodalizm ortaya çıkmıştır (Sander, 1998, 65).

Feodalizm, lord ve vassallar arasında karşılıklı hak ve görevler ilişkisine dayanmaktadır. Lord, vassalı koruyacak, adaleti toprağı işleme ve ürünü toplamasını sağlayacak, vassallar arasında çıkabilecek anlaşmazlıkları çözecek, vassal ise lorda savaşçı olarak hizmet edecektir. Ana hatları bu

olan feodal sistem, Avrupa'da hızla yayılmış ve gelecek yüzyılların güçlü merkezi devletlerinin de çıkış noktası olmuştur (Sander, 1998, 66).

Rönesans ve Modern Devlet

Ortaçağın sonlarında, imparatorlar ve ulusal krallar iktidarlarını papalardan bağımsız kılma amacı ile Roma Kilisesi'ne karşı bir mücadeleye girişmişlerdir. Böylece siyasal iktidarın laikleşmesi süreci başlamıştır. Reform hareketleri ile birlikte devlet iktidarı daha da güçlenmiş ve kendisini Roma Kilisesi'nin etkisinden tam anlamı ile kurtarmıştır. Aynı dönemde yaşayan Machiavelli, bu laikleşme sürecine önemli bir katkıda bulunmuş ve modern devlet düşüncesinin oluşumundaki ilk aşamanın geçilmesini sağlamıştır (Ağaoğulları ve Köker, 1997, 11). Machiavelli'yi takiben Fransa'da Jean Bodin, İngiltere'de Hobbes ve Almanya'da da birkaç yüzyıl sonra Hegel aynı devlet anlayışını formüle etmişlerdir (Toprak, 1996, 9).

15'nci yüzyılın sonlarında başlayıp 16'ncı yüzyılın ilk yıllarında gelişen Rönesansla birlikte, Ortaçağ düşünce sisteminden uzaklaşmıştır. Yeni coğrafi keşifler, ekonomik hayatta, matbaanın keşfi ise düşünce alanında insanoğluna yeni ufuklar açmıştır. Ortaçağın baskılarından silkinen insanlar yeni ufuklara yönelmişlerdir (Göze, 2000, 103).

Rönesans, bir bakıma, insanın kendisini ve çevresini yeni bir algılama ve kavrama biçimidir. Ortaçağda Hıristiyanlık anlayışına göre ideal olan, bu dünyanın işlerinden belirli ölçüde uzak kalmaktır. Rönesans anlayışına göre ise; yaşadığımız dünya o kadar ilgi çekici bir yerdir ki, başka dünyaları düşünmenin ve ona hazırlık yapmanın anlamı yoktur. İnsan, Tanrı'nın koruyuculuğu altında olsa bile, zayıf bir yaratık olmamalıdır. Bu düşüncelerin etkisi ile Rönesansla birlikte, zenginliğin olanaklarından yararlanmanın erdem olduğuna inanılmaya başlanmıştır (Sander, 1998, 74).

Rönesans, tarihsel temelleri bulunan ortaçağ geçmişinden gelen değişimlerin etkilediği ve kendinden sonraki dönemlerin oluşumlarını biçimlendiren bir yenileşme hareketidir. Rönesans ile insan, "birey" olarak

“toplum”dan ayrı bir varlık halinde anlaşılmaya başlanmıştır. Böylelikle insanın “birey” olarak, gelişime açık bir yapıya sahip olduğu, kendi yaşamını, kendi eylemleri ile kurma ve yine kendi eylemi ile kendini gerçekleştirip geliştirme güç ve olanağına sahip bir varlık olduğu anlayışının temelleri de atılmış olmaktadır (Ağaoğulları ve Köker, 1997, 148).

Rönesans’la bilgilenen ve bilinçlenen halk kitlelerinin, toplumun yönetiminde söz sahibi olmak istemeleri ile modern devlet olgusu ortaya çıkmıştır. Öğrendiklerinin yanında akıl yürüterek bilgisini güçlendiren ve bu birikimi ile toplumu yönlendirmeye başlayan insanoğlu, bu yeni konumuna uygun düşecek bir devlet yapılanmasının ardında koşmuştur. Modernizmin ürünü olan modern devletin belirginlik kazanmasında, Avrupa’nın endüstri devrimi ve kapitalist gelişme önemli roller oynamıştır (Kılıç, 2004).

Modernizm, feodalitenin “felsefi ve imani” alt yapısını bilim, akıl ve ilerleme temeline dayalı düşünceler ile yıkmıştır. Böylelikle Avrupa’da mutlak krallıklar yerlerini ulus-devlet yapılarına bırakmış ve siyasal alan tamamen modernizmin bir dizaynı olarak karşımıza çıkmıştır. Egemenlik “vazgeçilmez, parçalanamaz ve devredilemez” bir şekilde, bütün olarak ulusa verilmiştir. Devlet ulusa dayanırken, ulusun bireyleri artık “vatandaş” haline gelmiştir (Çalış, 2003, 24-25).

Modern devletlerin ortaya çıkışı iki ana koşula dayanmaktadır. Birincisi, mutlak monarşinin onaltıncı yüzyıldan on sekizinci yüzyıla kadar gerçekleştirdikleri modern merkezi yönetimin gelişimi, diğeri ise belli bir toprak parçasının üzerinde yaşayan, kendini farklı bir etnik ve kültürel karaktere sahip gören ve hanedan yönetiminin yerine halk egemenliği kurmak için savaşım veren bir toplumsal küme için, kendi kaderini kendisinin belirlemesi siyasal fikrini hayata geçiren ulusçuluğun doğuşudur (Bottomore, 1987 akt. Aslan ve Sağ, 2001, 176).

Ulusçuluk, "yönetimsel bir birime sahip olmak isteyen herhangi bir coğrafi grubun, bağımsız tek bir devlet kurma hakkıdır" görüşünü savunmaktadır. Ulus bir dayanışma duygusuna sahip coğrafi bir gruptur. Bu

dayanışma duygusu, ortak bir dilden, ortak geçmişten, ortak kültürden ya da ortak çıkar ve tehlikeden doğabilmektedir. Ulusun varlığının temelini bu dayanışma duygusu oluşturmaktadır (Sander, 1998, 168).

Sanayi döneminin ve sanayi toplumunun genel zihniyet yapısını yansıtan modernizm ile insanlık, geleneği devre dışı bırakarak her alanda evrensel, objektif, akılcı ve ideal olana ulaşma çabası göstermiş, bu da kamu yönetiminde, modern devlet anlayışı çerçevesinde, akılcılığı, merkeziliği, bütünselliği, ve hiyerarşik düzeni yansıtan bürokratik yapılanmayı getirmiştir (Saran, 2004, 14-15).

17. yüzyılın ilk yarısında kendisini tamamı ile ortaya koyan ve Westphalia Barış Antlaşması ile de bir anlamda "resmen" kurulan uluslararası yeni sistemin temel aktörü modern devlet olmuştur. Yeni siyasal anlayışa göre devlet uluslara dayanmalı, ulusların devletleri tam bağımsız olmalı, ulusların egemenlik hakkına saygı duyulmalı ve sınırlar asla birbirleri ile iç içe karışmamalıdır. Bu savlar üzerin kurulmuş olan modernist düşüncenin ürünü olan modern devlet tüm dünyaya kısa sürede yayılmış ve bu uğurda insanoğlu kanlı savaşlar yapmaktan geri durmamıştır (Çalış, 2003, 25).

Modern devlet, büyük bir siyasal örgütlenme olarak ortaya çıkmış ve kendinden önceki devlet tiplerini, yani bölgesel devletleri, özgür kentleri, senyörlükleri ya da küçük devletleri ortadan kaldırmıştır (Şaylan, 1994, 21). Büyük alanları toplum yararına düzenlemek, büyük nüfusları bir arada bir düzen içinde yaşatabilmek, bu kadar geniş ülke ve nüfus yapıları üzerinde hukuk düzenleri kurabilmek için modern devletler büyük siyasal örgütlenmeler biçiminde gündeme gelmişlerdir. (Kılıç, 2004).

Ulus devlet, toplumsal sözleşme ve egemenliğin kaynağı gibi kavramlar çerçevesinde oluşturulan "modern devlet" yaklaşımında devlet; kendisine vatandaşlık bağları ile bağlı olan bireylerin özel çabaları ile elde ettikleri gelirlerden yine söz konusu bireylerin hür iradeleri ile pay alan ve bu şekilde topladığı kaynakların yine vatandaşlara hizmet olarak geri dönmesini sağlayan yürütme erki, bu hizmetlerin adil sunumu için

gerekli yasal altyapıyı kuran yasama erki ve hakların paylaşımında ortaya çıkacak yasal sorunlara çözüm getiren yargı erkinden oluşan alt sistemler bütünüdür (İnce, 2001, 5).

Küreselleşme

Başlangıçta küçük ilişki yumakları şeklinde gelişen devlet-vatandaş ilişkileri, aradan geçen zaman içinde son derece karmaşık bir hal almıştır. Devlet, bir ülkenin sınırları içinde yaşayan vatandaşlarının kurduğu bir yapı olmakla birlikte, günümüzde sınırları da aşan ve sınırlar ötesinde yaşayan vatandaşları ve hatta başka ülke vatandaşlarını da içine alan bir yapıya bürünmüştür (İnce, 2001, 6). Kent devletinden, modern devlete doğru olan tarihsel değişim, devlet anlayışının sınırlarını ve olanaklarını derinlemesine dönüştürmüştür. Küreselleşme ile ortaya çıkan yeni dünya düzeni artık gün geçtikçe modern devlet anlayışı ile de açıklanamaz duruma gelmeye başlamıştır (Hasanoğlu, 2002, 174).

Günümüz dünyasının temel niteliğini yansıtan küreselleşme olgusu, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda son dönemlerde yaşanan hızlı bütünleşme ve benzeşme sürecini ifade etmektedir. Bu süreçte dünya ölçeğinde hızla esen değişim rüzgarları, her alanda olduğu gibi siyasal yapılarda da köklü bir değişimi beraberinde getirmiş, bu değişim gerek uluslararası sistemde ve gerek ulusal ve ulus-altı düzeylerde yeni yönetim modellerini kaçınılmaz kılarak, modern devletin geleneksel yapısında ve yetki ve işlevlerinde bir farklılaşmaya yol açmıştır (Köse, 2003, 3).

Scholte (1999, 14), küreselleşme kavramının ilk olarak 1961 yılında yayınlanan “Webster’s Third New International Dictionary of the English Language Unabridged”de yer aldığını ifade etmiştir. Bugünkü anlamına ve kavramının taşıdığı içeriğe en yakın anlamıyla küreselleşmenin belki de ilk işlevsel kullanımı da küreselleşme kavramının ilk kullanıldığı sözlüğün yayınlanmasından bir yıl öncesine rastlamaktadır; “Global Köy” deyişi Kanadalı iletişim bilimci McLuhan tarafından literatüre geçirilmiştir (Çalış, 2003, 34). McLuhan, “Exploration in Communication” adlı 1960 yılında

yayınlanan kitabında, iletişim alanındaki gelişmelerin mesafelere olan etkisi bağlamında, dünyanın giderek daha küçüldüğü ve karşılıklı etkileşimlerin her alanda ne kadar da yoğunlaştığını ifade etmek için bu deyişi kullanmıştır (Robertson, 1992, 22).

Kavram olarak küreselleşme, hem dünyanın küçülmesine hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yapmaktadır (Robertson, 1992, 21). Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan 1999 İnsani Gelişme Raporu'nda küreselleşme, "dünyanın azalan zaman-mekan farkı ve yok olan sınırlar nedeniyle birbirlerine daha bağımlı hale gelmesi" şeklinde tanımlanmaktadır. Teknik olarak ise küreselleşme, sermayenin, malların, insanların ve fikirlerin modern devletler arasındaki akışkanlığının hız olarak artması ve böylece zaman mekan farkının etkisini yitirmesi olarak tanımlanabilmektedir (Akgün, 2003, 57-58).

Küreselleşme, çeşitli faktörler sonucunda, insani varoluşun sosyal, kültürel ve iktisadi yönleri bakımından ülkelere has sınırlarını ve önemini yitirmeye başlaması ile birlikte toplumların da gitgide bunun bilincine varmaları sürecini ifade eden bir kavramdır. Bu süreç uluslar arasında her bakımdan karşılıklı bağımlılığı artırmakta ve hayatlarımızı daha fazla bizden uzakta meydana gelen olaylara ve alınan kararlara bağımlı hale getirmektedir (Vural, 2002, 39).

Küreselleşme, yeryüzü ölçeğinde zamana, mekana ve hayata ilişkin modernitede olduğu gibi yeni bir durumun varlığını yansıtmaktadır. Bir yandan iktisattan siyasete insani olan tüm düşünce, eylem ve işlemlerin küresel boyutta birbiri ile ilişkilendirilmesi durumunu ifade ederken, öte yandan da bütün bunların kendinden önceki dönemlerle kıyas kabul etmez bir hızla yapılması ve yayılmasını mümkün kılan bir ortamın varlığını ya da inşa halinde olduğunu anlatmaktadır (Çalış, 2003, 39).

Küreselleşme kavramı belli durumlarda dünya toplumlarının birbirine benzeme süreçlerini, buna bağlı olarak tek bir global kültürün ortaya çıkmasını; bazen de toplulukların ve kimliklerin kendi farklılıklarını ifade etme

ve tanımlama sürecinde kullanılabilir. Aslında bu iki nitelik de, küreselleşen kültürel yapılar ile farklılıkları, yerelliği ve tikelliği yaşama geçiren kültürel pratiklerin eşzamanlılığı, beraberliği ve birbirlerini tamamlayıcılığı, küreselleşme sürecinin tam da kendisidir (Keyman ve Sarıbay, 1998 akt. İçli, 2001, 163).

Modernitede ve ulusalcılık, ayrıcalıklı bir konumdayken, küreselleşme ile bu konumunu kaybetme dönemine girmiş görünmektedir. Ulusal bir anlayış içerisinde yer alan toplumsal ilişkiler artık, farklılıkların vurgulandığı zaman ve mekanlara taşınmıştır. Küreselleşme, son zamanlarda yaşanan toplumsal değişim ve dönüşümleri, dünyanın değişen niteliğini anlamlı kılmaya yönelik bir kavram olarak kullanılmaktadır. Toplumsal yaşam içinde birbirine karşıt görünen olguların eş zamanlı varoluşlarının yanı sıra, geleceği güvensiz, riskli bir yaşam hissini de içermektedir (İçli, 2001, 163).

Bu süreçte modern devletin geleneksel politika araçları giderek zayıflamakta; dünyada hemen her alanda iletişimin derinleşmesi ile siyasal iktidarın küresel kurumlara ve yerel parçalara doğru dağıtılması sonucu ulus-devlet iki yönlü bir baskının kısılcasına girmektedir. Bu kıskaç devletin yeniden yapılanmasını da kaçınılmaz kılmaktadır. Özellikle küreselleşmenin temel dinamiğini oluşturan teknolojik devrim, kurulu devlet hiyerarşileri, örgütsel yapıları, yönetim süreçleri ve hizmet sunma biçimleri üzerinde büyük baskılar oluşturmaktadır. Bu gelişmeler, kuşkusuz kamu yönetimini de etkilemektedir. Kamu yönetiminde daralmanın yanı sıra, kamunun yönetim anlayışındaki değişme, yönetimin demokratikleşmesi ve şeffaflaşma, bu dönemde öne çıkan başlıca eğilimler olarak karşımıza çıkmaktadır (Köse, 2003, 3).

Küreselleşme bir süreç olarak siyasal alanda oluşabilecek değişimlerin henüz başında görünmektedir. Bu anlamda da “ulus devletlerin sonu geldi” savı ne kadar yanlışsa “her şey eskisi gibi” tezi de o kadar yanlış olsa gerektir. Ulus devletlerin sonu gelmese de, bu siyasal birimin temel niteliklerinde ciddi değişikliklerin yaşanmakta olduğu da artık inkar edilemez bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Süreç içerisinde ulus, devlet ve

egemenlik kavramlarının içeriği ciddi bir başkalaşıma uğramıştır. Teknolojik yenilikler, uluslararası bütünleşmeler ve kurumların gelişmesi ile “devletin ülkesi” kavramının temelleri artık sarsılmış durumdadır (Çalış, 2003, 43-44).

Dünyanın yaşadığı küresel temelli değişim, siyasi ve sosyal ilişkileri de yeniden biçimlendirmektedir. Ortaya çıkan yeni dünya düzeni, ulusal ve uluslararası ilişkilerde yeni yönetim modellerini zorunlu kılmaktadır. 1990’lı yıllarda uluslararası örgütler, uluslararası ilişkilerde kuralları belirlemede büyük ölçüde güç kazanmışlardır ki bu gelişme ulus devletin kendi vatandaşları üzerinde egemenlik haklarında aşınmalara neden olmuştur (Akgün, 2003, 58).

Küreselleşme insan haklarına saygıyı ve demokrasiyi devletlerin iç sorunu olmaktan çıkarmış ve küresel toplumun ilgi alanına sokmuştur. Ulus devletler artık sadece insan haklarıyla ilgili uluslararası belgelere imza attıkları için değil, bunun yanında küresel toplumda meşru ve saygın siyasi birlikler olarak muamele görebilmek için de vatandaşlarının temel hakların saygılı olmak zorunda kalmaktadırlar. Küreleşme, ulusların geleneksel kimliklerini de değişime uğratabilmektedir. Ulaşım kolaylıklarını yaygınlaşması, elektronik haberleşme imkanları insanların uzaktaki olaylardan ve değerlerden etkilenmelerini kolaylaştırmakta hem de onların, hayatın her anında farklı kimliklerle karşı karşıya gelmesine imkan sağlamaktadır (Vural, 2002, 41-43).

Küresel değişim dinamikleri, tüm dünya ülkelerini etkilemekte, düşüncelerde, inançlarda, geleneklerde, değer yargılarında ve kurumsal oluşumlarda yol açtıkları devrimlerle toplumların sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarında köklü değişim ve dönüşümlere neden olmaktadır. Bilgisayar, iletişim ve finans alanlarında gerçekleştirilen büyük atılımlarla gelişen bilgi teknolojilerinin tüm sektörlerde, ekonomik ve toplumsal hayatın her alanında yaygın bir biçimde kullanılması, kısa sürede üretim ve verimliliği arttırmakta; yeni teknolojik, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmeleri kamçılayan bu olgular

hem birbirlerine bağılı olarak ortaya çıkmakta, hem de aşama aşama birbirlerini tamamlamaktadırlar (Saran, 2001, 37).

Küreselleşme, kapitalizmin genişleme mantığı ile de açıklanmaktadır. 20. Yüzyılın sonlarında hız kazanan küreselleşme sürecinin gerisindeki temel dürtünün, çok eski çağlarda ticaretle başlayarak dünya piyasasını ve üretim sistemlerini bünyesinden barındıran bir yapı olarak kabul edilen kapitalizmin yayılma gayretleri olarak görülmektedir (Koray, 2000, 43).

1914'te I. Dünya Savaşının patlak vermesi, bunun ardından 1929'da kitlesel iflaslar, işsizlik, üretimin yavaşlaması ve iktisadi faaliyetlerde durgunluk şeklinde kendini hissettiren büyük krizlerin baş göstermesi, bu krizlerin sarsıntıları henüz atlatılmadan 1939'da II. Dünya Savaşının başlaması gibi faktörler ülkeleri korumacılığa ve içe kapanmaya zorlayarak kapitalizmi sekteye uğratmıştır. Uygulanan, kota ve tarifelerin artırılmasına dayalı korumacı politikalar sonucunda dünya ticaret hacminde düşüşler yaşanmıştır (Acar, 2000, 62).

Yaşanan krizlerin ardından II. Dünya Savaşı sonrasında artan ticari ve finansal liberalleşme gayretleri, yirminci yüzyılın sonlarından itibaren refah devleti anlayışının kamu maliyesi üzerine aşırı yükler yüklemesi sonucu, iktisat politikası anlayışının gözden geçirilerek piyasa ekonomisinin benimsenmesi de küreselleşme sürecini etkilemiştir. Devletlerin düzensizleştirme politikaları ve teknolojik imkânların artmasıyla firmaların pazar stratejilerini değiştirmesi küreselleşmeyi hızlandırmıştır (Acar, 2002, 71).

Kapitalizmde yaşanan gelişmeler ile küreselleşmenin son yirmi yılında mal üretimi hızla artmış ve üretim parçalanarak yerküreye dağılmış, mal ve hizmet piyasası küresel bir boyut kazandığı ifade edilebilecektir. Buna örnek olarak 1985-1994 arasında dünya ticaret hacminin dünya hasılasındaki artış oranının iki katı büyümüş, toplam direkt yurtdışı yatırımların dünya hasılası içindeki payının 1980-1994 arasında ikiye katlanmış ve daha da önemlisi günlük sermaye dolaşımının, 1980 ortalarında 200 milyar dolayında iken,

1990 ortalarında 1.2 trilyon dolara ulaşmıştır. Buna bağlı olarak hemen her ülkede yatırımcı sermayeden çok finansal sermaye, reel sektörden çok mali sektör büyüme kaydetmiştir (Koray, 2000, 48).

Özetle kapitalizmin genel seyrine bakılırsa, 1870'lerden I. Dünya Savaşına kadar gelişme, iki dünya savaşı arasındaki dönemde (1914 - 1945) ise gerileme eğilimi göstermiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında tekrar yükselişe geçmiştir, 1980 sonrasında özellikle bilgisayar teknolojisindeki başdöndürücü gelişim sayesinde hızlanan bu süreç, ekonominin kesintisiz bir şekilde küreselleşmeye başlaması sonucunda 1990'lı yıllarda zirveye ulaşmıştır (Acar, 2002, 93).

Küreselleşme, bilgi toplumuna geçiş ve bu süreçle birlikte iç içe giden bölgesel bloklaşma süreci 21. yüzyılda ülkelerin temel politika ve stratejilerini biçimlendiren gelişmeler olarak özetlenebilmektedir. Küreselleşme ve bölgesel bloklaşma karşısında ülkeler bilim ve teknolojinin sunduğu olanaklara dayanan strateji ve politikalarla güçlü konumlar elde etme yarışı içine girmişlerdir. Bilgi toplumuna geçiş, bilişim alanındaki yaşanan gelişmelerle hız kazanarak ülkelerin toplumsal, ekonomik, kültürel yapısını ve yönetim yapısını, iş süreçlerini, örgütlenmesini değişime uğratmaktadır (Bengshir, 2000, 1, a).

Bilgi Toplumu

İnsanlık tarihinin geçirdiği değişimlerden olan tarım ve sanayi devriminden sonra, geçen 20. yüzyılın son çeyreği bir üçüncü köklü değişim olan bilgi teknolojileri devrimine tanıklık etmiştir. Tarım toplumuna geçişi saban ve yel değirmeninin kullanımı türünden icatlar simgelemiş, sanayi devriminin temel özelliklerini buharlı makine, kömür, çelik, montaj hattı ve fabrikalar oluşturmuş, bilgi teknolojileri devrimine geçişi ise bilgisayarlar, iletişim teknolojisi gibi yeni üretim teknik imkanlar temsil etmektedir. Toffler (1981), "Üçüncü Dalga" adlı eserinde, M.Ö. 8000'lerden başlayıp M.S. 1750'lere kadar süren tarım toplumunu birinci dalga, 1750'lerden başlayıp 20. yüzyılın son çeyreğine uzanan sanayi devrimini ikinci dalga olarak

nitelemekte, sanayi devrimini tamamlamış toplumların artık “üçüncü dalga” içinde yer aldıklarını ve sanayi ötesi ya da bilgi toplumu olarak adlandırıldıklarını ifade etmektedir (Akt. Nohutçu, 2003, 2).

“Bilgi toplumu” kavramsallaştırmasının ilk işaretlerine, Norbert Wiener’in kitabı olan “Shannon’ın Kuramı”nın yayınlandığı 1948 tarihinde rastlanmaktadır. Norbert Wiener’in bilgisayarların her yerde olacağına ilişkin öngörüsü, günümüz koşulları değerlendirildiğinde doğru çıkmıştır (Törenli, 2004, 25). Porat (1978) tarafından “bilgi toplumu” olarak adlandırılan sanayi ötesi toplum, sonraları “öğrenen toplum” (Drucker, 1991), “dijital dünya” (Negroponte, 1995), “küresel bilgi toplumu” (O’Brien, 1993), “kapitalizm sonrası toplum” (Drucker, 1993), “nükleer çağ” (May, 1990) ve “bilgi, iletişim, uzay ve elektronik çağ” (Bensghir, 1996) olarak da adlandırılıp kavramsallaştırılmıştır (Nohutçu, 2003, 2).

Bilgi toplumu, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde, bilgisayar teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak, bilgi yönelimli toplumlara verilen ortak bir başlık olarak değerlendirilmiştir. Modernleşme kuramları ile ilişkilendirilen “bilgi toplumu” sanayi toplumundan sonra geçilmekte olan yeni bir toplumsal yapının ifadesi şeklinde gündeme gelmiştir. “Bilgi toplumu” kavramı, gelişmekte olan toplumlara ulaşılması gereken bir hedef olarak lanse edilmiş ve bu kavramın önerdiği model, teknoloji ile toplumsal yapı ilişkisi üzerine kurulmuştur (Törenli, 2004, 25-26).

Bilgi ve iletişim teknolojisinin, son çeyrek asırda gösterdiği değişim ve ilerleme, sanayi toplumuna önemli etkileri olmuş, insan ilişkilerinde zaman ve mekan boyutunu nerede ise anlamsız kılmıştır. Önce savunma amaçlı olarak geliştirilen bilgisayarlar, daha sonra akademik alanda bilgi üretimi ve saklanması amacıyla kullanılmış, 1980’lerden sonra ise yaygınlaşan ucuzlayan kişisel bilgisayarların üretimi ve dünya çapında oluşan iletişim ağı ile milyarlarca insanın yaşam tarzını farklı bir yöne kanalize etmeye başlamıştır (Akgün, 2003, 65).

Bilgi toplumu kavramı, toplumsal ilişkiler içinde bilginin belirleyici bir konuma ulaştığını vurgulamak açısından tarihsel bir süreci tanımlamak üzere kullanılan bir kavramdır. Bilginin, üretim süreçleri içinde önemli bir yeri vardır ve bu anlamda da bütün toplumsal gelişme tarzları içinde vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Ancak bilgi toplumu olarak adlandırılan döneme özgü olan şey, üretimin temel kaynağını bilginin kendisinin ve etkinliğinin oluşturmasının yanı sıra, toplumsal ve kültürel süreçlerin de vazgeçilmez bir biçimde yeni teknolojiye ve bilgiye bağımlı hale gelmiş olmasıdır (Timisi, 2003, 88).

1980'li yıllardaki, bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler bilgi toplumunun oluşmasının başlangıç yılları olmuştur. Bilgi toplumu, her türlü bilgiyi üreten, bilgi ağlarına bağlanan, hazır bilgilere erişen, erişilmiş bilgileri kolaylıkla yayabilen ve bilgileri her sektörde kullanan toplum olarak tanımlanmaktadır. Çağımızda tüm gelişmiş ülkeler ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeleri için teknolojik bilgiden etkilenir hale gelmişlerdir. Teknolojik gelişmenin etkileri ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, bunun etkinliği artarak devam etmektedir. Bu sebeple toplumlar, bilgi birikimlerini artırarak gelişmelerini tamamlamak, bilgiye erişmek, erişilmiş bilgileri kullanmak, yaymak ve bunlardan teknoloji üretmek amacıyla yoğun bir rekabete girmişlerdir. Artık gelişmiş ülkeleri, sanayi toplumu olmaktan çıkarak bilgi toplumu olma aşamasına ulaşımlardır (Yücel, 1997, 24).

Masuda(1990, akt. Törenli, 2004, 36), bilgi toplumunu toplumsal bir dönüşüm olarak görmüş ve sanayi toplumundan tamamen farklı yeni bir toplumsal yapı olarak değerlendirmiştir. Sanayi toplumunda temel dinamik maddi üretim iken, bilgi toplumunda temel dinamik bilgi olmuştur. Masuda(1980, akt. Timisi, 2003, 96) bilgi toplumunu tanımlarken, sanayi toplumu ile farklılıklarını karşılaştırmıştır. Sanayi toplumu insanın maddi ve fiziksel gereksinmelerini karşılamaya yönelmiş ve bu anlamda tüketim malları etrafında örgütlenen bir ekonomik ve toplumsal yapılanma oluşturmuştur. Bilgi toplumunda ise bütün temel değerlerin kaynaklanacağı nokta, amaçlara ulaşımın sağladığı doyum olacaktır. Gereksinimlerinin dayattığı zorunluluklardan kurtulacak olan insan özgürleşecek ve bu özgürleşmenin alt

yapısında ise bilgisayar ve iletişim teknolojileri ile bilginin toplumsal yaygınlaşması yer alacaktır.

Bilgi toplumunda, bilgi, hem kişisel bir kaynak olarak, hem de ekonomik bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Bilgi toplumunun merkezinde ise insan vardır. Bilgi ve onun kullanıcısı insan, 21. yüzyılın en önemli kaynağı konumundadır. Bilgi toplumu, inisiyatif kullanabilen, araştırmacı, katılımcı, iletişim becerisi olan, sorumluluk sahibi ve gündemi belirleme yeteneğine sahip bireylerin oluşturduğu toplumdur. Bu açıdan bilgi toplumuna giden yolda ihtiyaç duyulan; bilişim kültürüne sahip, bilgi teknolojilerini etkin bir şekilde kullanarak bilginin üretilmesi, değerlendirilmesi paylaşımı ve koordinasyonunu sağlayan bireylerdir (Özarlan, 2006, 4).

Bilgi toplumuna dönüşme olarak belirginleşen günümüz değişimi ofis ve bilgisayarlar kadar, internet gibi olguları içermektedir. Sanayi toplumlarında iletişimin temel aracı matbaalarken, bilgi toplumunda iletişimin odağı teknolojiye dayanan bilgisayarlar ve bilgisayar ağları olmuştur. Bu noktada günümüzde kendini ağırlığıyla hissettiren “yeni ekonomi” kavramı açıktır ki, üretim tarzının da değişimini içerdiği çerçevede “e-dönüşümü” de içinde barındırmaktadır. Bu haliyle, bilgi toplumunun bir görünümü olan yeni ekonomi, sanayi toplumunu değiştiren bir yapıdır. Günümüzde yaşanan gelişmeler, sanayi toplumundan bilgi toplumuna doğru derece farkından çok bir nitelik farkına dayanan bir değişimi ve bu değişimin oluşturduğu bir dönüşümü ülkelerin önüne koymaktadır. Var olan haliyle bir çok sürecin iç içe geçtiği ve bir arada yaşandığı bir ortam söz konusu olup, artık “yeni ekonomi” yeni bir piyasa ve yeni bir ticaret kavramını karşımıza çıkartmakla kalmamakta, yeni bir devlet anlayışından yeni bir eğitim yaklaşımına kadar geniş bir yelpazeyi etkiler duruma gelmektedir (Oktay, Balkanlı ve Salepçioğlu, 2004, 158).

Bilgi toplumu üzerine yapılan çalışmalarda, bilginin nicel ve nitel artışının yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte, ekonomiden politikaya, sanattan kültüre bütün alanları etkileyen yeni ilişkileri ortaya çıkaracağı

beklentisi çok yaygındır. Bu beklentilerin oluşmasını sağlayan en büyük etken ise bilginin, temel üretim faktörü haline gelmesi ve giderek emek ve sermayenin önemini azaltması olarak görülmektedir. Böylece, sanayi toplumuna özgü klasik emek-sermaye çelişkisinin çözülerek yeni bir toplumun oluşmasını sağlayacak yeni ilişkilerin ortaya çıkacağı varsayılmaktadır. Bu dönemde ayrıca çalışma anlayışı dolayısıyla çalışma ortamı değişecek; bilgi sektörü meslekleri olarak tanımlanan yeni meslek gruplarında çalışanların sayısı giderek artacaktır. Bilgi sektörünün gelişmesi doğal olarak sanayi üretiminin önemini azaltacak; böylece, doğaya, çevreye saygılı bir üretim sağlanabilecektir (Akay, 2004, 30).

Bilgi toplumunda, bilgi teknolojileri olarak tanımlanan bilgisayar, iletişim ve telekomünikasyon teknolojileri sayesinde siyasi kararlara katılım daha kolay ve hızlı olabilecek bu sayede daha demokratik bir toplumun varlık koşulları ortaya çıkacaktır. Bilgi toplumunda bilginin mülkiyetinin kişilere ait olmasının, yani herhangi bir sınıfın mülkiyetinde olamamasının, özellikle az gelişmiş ülkelerin ekonomik gelişme politikalarında yeni fırsatlar yaratacağı da öngörülmektedir (Akay, 2004, 30).

Bilgi toplumundan anlaşılan, kamu hizmetlerinin elektronik hale getirilmesi, diz üstü bilgisayarlar ve bilgi ağlarıyla donatılması, vatandaşın işlerini internet üzerinden tamamlayabilmesi, köylere ileri teknolojilerin ulaştırılmasının çok ötesindedir. Bilgi toplumu, bilgi demokrasisi olarak adlandırılan olguyu gerçekleştirebilen; her şeyden önce bilgiyi üretmeyi, paylaşmayı, bilgiyi kendi yararına ve toplumsal yarara dönüştürmeyi başarabilen, bilgiden kazanç sağlayabilen, refahı ve kalkınmayı bilgi tabanına oturtabilen bir toplumdur (Şuman, 2006, 1).

Özgüven(2000) bilgi toplumunun temel özelliklerini şu şekilde maddelendirmiştir;

1-Bilgi toplumunun gelişme dinamiğini, bilgisayar teknolojisi, bilgisayara dayalı enformasyon ve internet şebekeleri ile veri bankaları yönlendirmektedir.

2-Bilgi toplumunda, bilgi önemli ve temel kaynaktır. Bireyler ve toplumlar bu temel kaynağa sahip olmak için yarış halindedirler.

3-Bilgi toplumunda hızla bilgi artışı, değişme ve gelişmenin temel kaynaklarıdır.

4-Sanayi toplumunun aksine bilgi toplumu, çok merkezli ve yaygın olacaktır.

5-Bilgi toplumunda toplumsal değerlerin zayıflaması söz konusu değildir.

6-Bilgi toplumunun siyasal sistemi katılımcı demokrasi ve büyük ölçüde bilgiye dayanacaktır. Bilim insanlarının düşünürlerin siyasetle doğrudan ve dolaylı etkileri olacaktır.

7-Bilgi üretimi ve bilgilerin pazarlanması, bilgi toplumunda yeni iş alanlarının başında gelmektedir.

8-Bilgi toplumu iş dünyasında bilgi üretenlerin ve çalışanların sayısı çoğalmakta, bilgi birikimi; bilgide seçiciliğe yol açmaktadır.

9-Sanayi toplumunda temel değerler, maddi gereksinimlerin doyumuna dayanırken, bilgi toplumunda temel değerler “amaçlara ulaşmanın verdiği doyumdan” kaynaklanmaktadır.

10- Eğitim öğretimde süreklilik yerleşmekte, okul öğrenimi yanında, yaşamın başlangıcından sonuna kadar aktif öğrenme gereksinimi ön plana çıkmaktadır.

11- Belirli konuları öğrenme yerine, “öğrenmeyi öğrenmek” ve “bireysel öğrenme” eğitim sürecinin temelini oluşturmaya başlamıştır.

13- İşlevleri çok gelişmiş bilgisayarlar, çeşitli yayın olanakları, bilgi iletimi ve haberleşmeyi daha kolay hale getirmekte ve bu alanda uzaklıklar azalarak dünya gerçekten küçülmektedir.

E-devlet

Devlet anlayışı günümüzde daha hızlı değişmekte ve gelişmektedir. Devlet, bilgi ve iletişim araçlarındaki baş döndürücü gelişmeler doğrultusunda bilgi toplumuna ve sonuç olarak teknolojik devlete dönüşme eğilimi içine girmiştir. Bu durum kamu yönetimi tarafından kamu hizmetlerinin daha hızlı ve kaliteli yapılması gerekliliğini doğurmaktadır. Bilgi toplumuyla birlikte

yaşanan zorunlu değişimin bir başka parçası olan e-devlet kavramı da klasik devlet modeline çok büyük yenilikler ve canlılıklar katmaktadır (Balcı, 2003 akt. Odabaş, 2004, 92).

E-Devlet İhtiyacı

Bürokratik yapısı hantal ve her şeye karışan devlet anlayışı yerini, gerektiğinde özel sektörü yönlendiren, sivil toplum kuruluşlarının görüşlerini dikkate alan ve çalışmalarında etkinliği öne çıkaran bir devlet modeli almaktadır. Savurganlığı, rüşveti ve yolsuzluğu önleme gelişmiş ülkelerin devlet yönetiminde önemli uğraş parametrelerini oluşturmaktadır ve bilgi teknolojisi kullanılarak oluşturulan kamu yönetimi modeli bu uğraşların gerçekleşmesine imkan sağlamaktadır(Çelik, 2003, 149).

Devlet ve vatandaş arasında iletişimin temelinde devletin vatandaşı için var olduğu gerçeği yatmaktadır. Devlet ve vatandaş arasında etkileşim doğuracak iletişim kanalları ne kadar açık olursa, o kadar vatandaşın refahı ve güveni sağlanmaktadır, aradaki iletişimsizlik ise en başta devletin vatandaşına, vatandaşın da devletine olan güvenini yok etmektedir. Bu bağlamda, yalnızca devletin vatandaşına değil, vatandaşın da devletine kolay erişebilmesi ve etkileşim içinde olması oldukça önemlidir. Günümüzde bilgi teknolojileri alanında yaşanan hızlı gelişmeler, devlet vatandaş iletişimini sağlayacak yeni araçları insanlığın hizmetine sunmuştur. Diğer iletişim araçlarında farklı özellikleri olan yeni iletişim araçları devlet-vatandaş iletişimi ve etkileşimi geliştirmede ve etkili kılmada önemli fırsatlar sunmaktadır (Bengshir, 2000, 49, b).

Devletin her biriminin güncel koşullara göre yeniden yapılandırılması bir ihtiyaç haline gelmiştir ve iyi bir yönetim günümüzde ancak bilgi teknolojilerinin kullanımı ile mümkün olabilmektedir. Günümüzde “bilgi” en önemli ve en değerli kaynakların başında gelmeye başlamıştır ve bunun sonucu olarak devletin kurumsal yapısı içinde “bilgi” alış verişine olanak sağlayan yapılanmaya gidilmesi ihtiyacı günden güne artmıştır (Çelik, 2003, 149).

İnsanlık halen sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş süreci içerisinde. Bu geçiş süreci içerisinde dünya; toplumsal, siyasi ve ekonomik açıdan bilgi teknolojilerine uyum sağlama dönemi yaşamaktadır. Sanayi toplumunda bilgi toplumuna doğru geçiş aşamasında; pek çok kavramın başına değişme ve sanallaşmayı simgeleyen “elektronik” sözcüğünün kısaltılmış hali olan “e” harfi gelmektedir. E-devlet ile başlayan bu kavramlar; e-egitim, e-yaşam, e-ticaret, e-kültür, e-kurum, e-şirket, e-belediye, e-sağlık, e-bankacılık, e-mevzuat, e-vatandaş, e-çalışan, e-memur, e-imza, e-noter, e-sigorta ve e-demokrasi gibi yaygınlaşmaktadır (Altundağ, 2004).

İnternetin Doğuşu ve E-devlet

İnternetin ortaya çıkışı aynı zamanda e-devletin de doğuşu olmuştur. Zira internetin kuruluşunun temelinde devlet uygulamalarının sanal ortama taşınması yatmaktadır. Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, kamu kurum ve kuruluşlarının fonksiyonlarını ve işleyiş biçimlerini derinden etkilemektedir. Kısaca e-devlet anlayışı olarak bilinen ve bazı devlet hizmetlerinin elektronik ortamda sunulmasına imkan veren uygulamalar, dünyanın pek çok ülkesinde yaygınlaşmaktadır (Çukurçayır, 2002 akt. Akgün, 2003, 67).

ABD, SSCB'nin ilk yapay uydu olan Sputnik'i uzaya fırlatmasından sonra Advanced Research Projects Agency(ARPA)'yı kurmuştur. ARPA birkaç yıl sonra araştırmalarını bilgisayar ve iletişim teknolojileri üzerine yoğunlaştırmıştır. 1962 yılında J.C.R. Licklider, A.B.D üniversitelerinden biri olan Massachussetts Institute of Tecnology(MIT)'de “Galaktik Ağ” kavramını ortaya atmış, aynı yıl bilgisayarlar arası iletişim sağlama esasına dayalı, ARPA'nın projesi olan ve internetin temeli sayılan “Advanced Research Projects Agency Network(ARPANET)” projesinin hayata geçirilmesi amacı ile projenin yönetimine getirilmiştir (Gromov, 2004). 1965 yılında MIT'de araştırmacı olarak çalışan Lawrence Robert ve Thomas Merrill ilk kez bilgisayarlar arası iletişim kurulmasını sağlamış ve 1969 yılında da dört bilgisayar ile ARPANET hayata geçirilmiştir (www.aydesign.net/internetitarihcesi.htm).

İlk oluşumu askeri amaçlarla gerçekleştirilen ARPANET projesi, daha sonra üniversitelerin de ağı dahil edilmesi ile birlikte kuruluş amacının dışına çıkmış ve gittikçe sivilleşmiştir. Zaman içinde ARPANET bilgisayar ağı gelişerek telefon kabloları ile dünyaya yayılmış “internet” adını almıştır. Temeli 1960’lı yıllara dayanan internetin dünya yaşamına girmesi 1990’lı yıllarda gerçekleşmiştir (www.aydesign.net/internetintarihcesi.htm).

İnternet’in yaşadığımız dünyayı değiştirmesi 18. ve 19. yüzyıllardaki Sanayi Devriminden daha az önemli değildir. Son 20 yıldan fazla süredir, bilgi teknolojileri ve İnternet, şirketlerin iş yapma biçimini, öğrencilerin öğrenme biçimini, bilim adamlarının araştırmalarını yapma biçimini ve devletlerin vatandaşlarına hizmet sunma biçimlerini değiştirmiştir (Apan, 2005, 59).

Eğitim, ticaret, bankacılık, eğlence, iletişim ve sınır tanımayan hizmetler internetin işlevleri arasında yer almaktadır ve internet gerçek hayatın sanal ortamda yaşanması şeklinde tanımlanmaktadır. “Bilgi kaynağı” ve “iletişim aracı” olarak temel iki işlevinden bahsedilen internetin bütün yönleri ile en aktif şekilde kullanılması, insan olsun devlet olsun olumlu yönde etkileyecek ve gelişimini hızlandıracaktır (www.aydesign.net/internetintarihcesi.htm).

Aralık 1995’te tüm dünyadaki internet bağlantı sayısı 16 milyon iken, bu gün bu sayı Mart 2006 tarihi itibarı ile ABD’de 225,801,428, Türkiye’de 10,220,000, tüm dünyada ise 1,022,063,282 kişiye ulaşmıştır. Bu veriler ışığında dünya internet nüfusunun 2006 yılında 1.21 milyara, 2007 yılında ise 1.35 milyara ulaşması beklenmektedir (www.internetworldstats.com).

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından 2005 yılı Haziran ayında yapılan Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması sonuçlarına göre; hanelerin % 8,66’sı İnternete erişim imkanına sahiptir. Bu oran bir önceki yılın aynı döneminde % 7,02 olarak tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında, 16-74 yaş grubundaki hanehalkı bireylerinin 2005 yılı Nisan-Haziran döneminde bilgisayar ve İnternet kullanım oranları sırasıyla % 17, 65 ve % 13,93’ tür. Bu oranlar sırasıyla kentsel yerleşim yerlerinde % 23,16 ve % 18,57, kırsal

yerleşim yerlerinde ise % 8,28 ve % 6,05' tir. Bir önceki yılın aynı döneminde bilgisayar ve İnternet kullanım oranı % 16,80 ve % 13,25 olarak gerçekleşmiştir. En yaygın kullanılan İnternet bağlantı türü, % 52,27 ile modem (normal telefon üzerinden bağlantı) ile % 19,27 ile DSL (ADSL, SDSL vb.) dir. Araştırma sonuçlarına göre İnternet erişim imkanı olan hanelerin % 67,65' sinin internet erişimini kişisel bilgisayar üzerinden sağladığı görülmüştür.

İletişim ve bilgi teknolojileri alanlarında yaşanan gelişmeler var olan siyasal, sosyal ve ekonomik kurum, süreç, mekanizma ve ilişkilerin yeniden tanımlanıp yapılandırılmasını gündeme getirmiştir. Yasal hiyerarşik bürokratik sınırlar içinde önceden belirlenmiş tek bir amaca yönelik, tek özneli, merkezi, yetki ve kaynakları tek elde toplayan, kapalı, yasaların güvencesi altında sorumsuzluk zırhına bürünmüş klasik kamu yönetimi anlayışı, katılımcı, amaçları ve çıktıları hedefleyen, çok aktörlü, saydam, hesap veren, yetki ve kaynakları devredip paylaşabilen, iletişim ve denetim mekanizmalarının rasyonel ölçütlere göre belirlendiği ve etkinleştirildiği yeni bir kamu yönetimi anlayışına dönüşmeye başlamıştır (Nohutçu, 2003, 5).

E-devlet, kamu hizmetlerinin internet aracılığıyla daha verimli, etkin, şeffaf, sürekli, erişilebilir biçimde vatandaşlara sunulması, kamu kurumlarıyla vatandaşlar arasında mümkün olan işlerin online olarak gerçekleştirilmesi (Moon, 2002 akt. Kösecik, Karkın, 2004, 120), vatandaşın devletin sahip olduğu bilgilere ulaşması ve devlet faaliyetlerine katılmasını içeren daha çok internet odaklı faaliyetler bütünüdür (Kösecik, Karkın, 2004, 120).

E-devlet, devletin vatandaşlarına karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu görev ve hizmetler ile vatandaşların buna karşılık devlete karşı olan görev ve hizmetlerinin etkileşim ve işlem ortamlarında kesintisiz olarak yürütülmesidir (Arifoğulları ve diğerleri, 2002, 25). E-devlet, devlet hizmetlerinin, vatandaş merkezli bir yapıya dönüşümü olarak da tanımlanmaktadır. Yeniden yapılanma olarak da adlandırılan e-devlet anlayışı ile, devletin "hizmet talep eden vatandaş" işleyişinden "hizmet

sunulan vatandaş” felsefesine yönelmesi hedeflenmektedir. Bu anlamda devlet, yeni yapısıyla kamu hizmeti sunarken vatandaşların istek, beklenti ve ihtiyaçlarını gözetmektedir (Baykal, 2003, 10).

E-devlet kavramı çok yönlü ve karmaşık bir yapıdadır. Bu karmaşıklık zaman zaman kavram kargaşası yaratmaktadır. Söz konusu belirsizlik ve kargaşanın nedenleri şöylece özetlenebilir: Birinci olarak, e-devlet, kullanılan teknoloji değil yerine getirilen faaliyet (kamu bilgi ve hizmetlerinin elektronik ortamda aktarımı) etrafında anlaşılan ve tanımlanan bir kavramdır. Dolayısıyla e-devlet kavramının mümkün olduğunca esnek ve muğlak tanımlanmasının nedeni kavramın değişik ortam ve ilişkilerde değişik anlamlar kazanmasıdır. İkinci olarak, e-devlet kavramı farklı kişi ve gruplara değişik şeyler ifade etmektedir. Örneğin Perri(2001) e-devlet kavramını elektronik ortamda kamu hizmeti sunumu, elektronik demokrasi ve elektronik yönetim olmak üzere üç değişik boyutta tanımlamaktadır. Tüm bunlara ek olarak teknolojinin baş döndürücü hızdaki gelişimi e-devlet kavramının tam olarak anlaşılmasına, bu alandaki kuram ve uygulamaların sınırlamalarını ve yarattığı fırsatları tam anlamıyla kavramamıza fırsat bırakmamaktadır (Prins, 2001 akt. Yıldız, 2003).

Devletin E-devlete Dönüşümü

E-devletin bugünkü konuma gelmesi bir süreci ifade etmektedir. Bu süreci üç dönem halinde incelemek mümkündür. 1993-1998 yıllarını kapsayan birinci dönemde internet bilgi sunumu ve paylaşımı amacına hizmet etmiş ve vatandaşlarına bu dönemde interaktif olarak hizmet sunmamıştır. İkinci dönem(1998-2001) ise online olarak işlem yapılması ve hizmet sunulması dönemidir. Kamu yönetimine ait siteler 1990’lı yılların sonlarından itibaren bilgi sağlayıcı konumdan işlemsel modele doğru geçiş yapmaya başlamışlardır. Elektronik posta ile bilgi gönderimi online işlem tamamlamaları, çeşitli vergilerin, sigorta primlerinin ödenmesi ve bu işlemlere ait belgelerin internet yoluyla elde edilebilmesi bu dönemde gerçekleşebilmiştir. Üçüncü dönem; web sitelerinin bütünleşmeye başlaması dönemidir ki 2001 yılından sonraki dönemi içermektedir. Kamu kuruluşları

kendilerinin üretmedikleri hizmetler de dahil olmak üzere web siteleri vasıtasıyla vatandaşlara geniş kapsamlı hizmet vermeye başlamışlardır. Bu dönem vatandaşın birçok kamu kurumunu ilgilendiren ve normal uygulama ile pek çok işlemi beraberinde barındıran işlemlerinin tek bir başvuru ile tamamlanmasını hedeflemektedir (Leigh ve Atkinson, 2001 akt. Örselli ve Şahin, 2003).

Bilgi teknolojisindeki gelişmeler sonucunda devlet, her bir kamu kurumunda ana bilgisayarlar kurarak, bireysel yazılımları ve çeşitli veri toplamalarını bir nevi merkezileştirmiştir. Bu ve bunun gibi gelişmeler; e-devlet dönüşümüne yardımcı olmuş ve ışık tutmuştur fakat geleneksel bürokrasinin e-devlete dönüşümünü tam olarak da temin edememiştir. İnternetin, 1992 yılından itibaren tüm dünyada ve Türkiye genelinde her geçen gün büyük bir hızla gelişen kullanımına rağmen e-devlete doğru gidiş devlet içindeki bürokrasi nedeniyle çok yavaş ilerlemektedir (Altundağ, 2004).

Değişime karşı direnç tarih boyu var olagelmıştır. E-devlet uygulamalarının önünde en büyük engel olarak kültürel direnç gösterilmektedir. Bilgi teknolojileri konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan her düzey çalışan elektronik servislerin kullanıma karşı tepki koyabilmektedir. Özellikle bu tür tepkilerin üst yönetim kademeleri ve siyasilerinden gelmesi e-devlet uygulamalarının hayata geçirilebilmesini zorlaştırmaktadır. Teknolojik bilgi ve vizyon eksikliği bazı yöneticilerde korkuya ve endişeye dönüşmekte ve yeniliğe karşı mücadelecî bir tavır sergilemelerine neden olmaktadır (Arifoğulları ve diğerleri, 2002, 20).

E-devletin Amaçları ve Getirdikleri

E-devleti sadece teknolojik olanakların kullanımı olarak görmek bir eksiklik olacaktır. Çünkü, bu uygulamaların aynı zamanda insan kaynaklarının, iş süreçlerinin ve hizmet kullanıcılarının, potansiyellerinin maksimize edilerek değerlendirilmesini de içeren bir felsefe değişimini de kapsadığını göz ardı etmemek gerekmektedir (Coşkun ve diğerleri, 2002 akt. Nohutçu, 2003, 5). Ayrıca e-devlet, demokrasi, katılımcı yönetim, halkın daha

iyi yönetilmeye ve daha etkin hizmet almaya ilişkin taleplerinin karşılanması gibi kavramların ilk olarak ortaya çıktığı M.Ö.3. yüzyıl Atina şehir devletinden beri, tüm gelişmiş ülkelerin hayal ettikleri yönetim tarzına bu güne kadar geliştirilmiş olan çözüm olanakları içerisinde en etkin olanıdır (İnce, 2001, 10).

E-devlet anlayışı halkın, siyasal otoriteler ve bürokrasinin işleyişini etkin bir biçimde denetleyebileceği bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu “açık yönetim” ilkesinin bir sonucudur. Dilekçe hakkının etkinleştirilmesinde ve ara denetim kurumlarının geliştirilmesinde ve işler kılınmasında “e-devlet” yeni fırsatlar sunmaktadır. Öncelikle bir ağ sayesinde şikayet ve talepler kamusal alana daha kolay taşınabilmekte ve talepler birey tarafından etkin bir biçimde takip edilebilmektedir. Benzer biçimde bazı kanun tasarılarında değişiklikler yapabilme, kanunlaşan bir tasarının tekrar görüşülebilmesini sağlama, bazı kanunları referanduma götürme, belirli bir sayıya ulaşılabildiği takdirde parlamentoda yasalaşan bir kanunu veto edebilme gibi çeşitli biçimlerde işletilebilen “Halk inisiyatifi” uygulamalarının kurumsallaşabilmesini internet sayesinde e-devlet mümkün kılabilir (Alkan, 1998 akt. Altınok, 2001, 147).

E-devlet sürecinde işlemlerin elektronik ortama taşınmasında bilgi ve iletişim teknolojileri aslında sadece bir araçtır. Bu noktada temel hedef bilgi işleme kapasitesi yüksek, acil karar alabilen ve ihtiyaçlara hızla cevap verebilen devlet yapısının oluşturulmasıdır. Bu hedefin gerçekleşmesi için öncelikle idari yapının değişime uğraması ve kamu kuruluşlarında sunulan hizmetin kalitesinin artması için burada çalışan bireylerin yeni devlet yapısında görev alabilecek hale getirilebilmesi için bilgi ve iletişim teknolojileri ile donatılarak eğitilmesi gerekmektedir. Bunun yanında sistemin kullanıcı ve müşterisi rolündeki vatandaşların ise başlatılacak bir seferberlikle bilgisayar okur-yazarlıkları arttırılmalı, bilinçlendirilerek sisteme güven duymaları sağlanmalı, gerekli araç ve gereçleri alabilmeleri için desteklenmelidirler. Böylece bireylerin toplumsal süreçlerde katılımının artması, daha hızlı işleyen bir demokratik yapının oluşturulması ve

sürdürülmesi sağlanacaktır. Yerel ve ulusal içerikli kararlara katılan birey, sorunların hızlı ve kolay bir biçimde çözülmesinde etkin rol oynayacaktır. Katılımcı demokrasiye giriş en basit yolu ise bireyi internet ortamına taşımakla olacaktır (Özarlan, 2006, 6).

E-devletle tüm kamusal hizmetler her vatandaşın ulaşabileceği kolaylığa erişmekte, vatandaşlar istedikleri hizmetten istedikleri anda yararlanabilmektedirler. Vatandaşlar hizmetlerden yararlanırken belirli insanlara bağlı olmamakta; böylece rüşvet, dolandırıcılık, sahtelik gibi işleyişi bozucu haller ortadan kalkmaktadır. Devlet şeffaf ve denetlenebilir bir devlet haline gelmektedir. Ayrıca hizmete vatandaşın katılımı ile katılımcı demokratik bir kamu-yurttaş ilişkisi kurulabilmekte, hizmet üretim ve yönetim sürecinde vatandaşın istek ve eğilimleri de değerlendirilmektedir. Böylece artan hizmet kalitesi beraberinde vatandaş memnuniyetini getirmiştir. Devlet açısından baktığımızda da e-devlet hizmet kalitesini yükseltmekte ve kamusal işlemler etkinleştirilmektedir. Daha rasyonel ve verimli hale gelen kamu kurumları zaman, emek ve maliyet tasarrufu sağlamışlardır. Bir başka yönden ise hizmetlerdeki tarafsızlık devlete olan güveni arttırmış ve devletin vatandaş gözündeki prestijini yükseltmiştir. E-devletten vatandaşın dışında tüm kamu kurum ve kuruluşları da yararlanmaktadırlar. Bütünleşik bir iletişim ağı ile kamu kurum ve kuruluşları da kendi aralarında gerekli bilgi alışverişini gerçekleştirmekte; böylelikle bilginin yinelenmesi, kaybolması gibi sorunlar da ortadan kalkmaktadır (Aydın, 2006).

Ülker (2002 akt. Örselli ve Şahin, 2003, 349) ise e-devlet uygulamalarından beklentileri genel olarak belli başlı yedi noktada birleştirmektedir;

- Kamusal hizmetleri yaygın ve erişebilir hale getirmek,
- Yönetim ve hizmet sürecinde vatandaşın isteklerini değerlendirerek katılımcı yurttaşlığın önünü açmak,
- Kamu kuruluşlarının daha rasyonel ve verimli çalışmasını sağlamak,

- Kamu kurumları ve kullanıcıları arasında koordinasyonu gerçekleştirmek,
- Zaman, enerji ve mali tasarruf sağlamak,
- Şeffaflık ve güven ortamını geliştirerek, devletin meşruluğunu pekiştirmek,
- Her gün yirmi dört saat, her ortamda devlete ulaşmayı gerçekleştirmek.

E-devletten amaçlananlar ise şöyle belirtilebilir (Arifoğulları ve diğerleri, 2002, 22);

- Devletin şeffaflaşması,
- Devletin hızlı ve etkin bir şekilde işleyişinin sağlanması,
- Her düzeyde vatandaşın yönetime katılımının sağlanması,
- Kurumlar arası bilgi alışverişinin sağlanarak iş ve veri yinelenmesinin önlenmesi,
- Kamunun hizmet verdiği vatandaşların yaşamlarının kolaylaştırılması,
- Karar vericilerin bilgiye dayalı karar verme süreçlerinin geliştirilmesi ve hızlandırılması.

Avrupa'da E-devlet Uygulamaları

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru gittikçe hızlanan bilgi teknolojisi alanında başı çeken Amerika Birleşik Devletleri, yazılımda dünyanın tek net ihracatçı ülkesi olurken, donanımda da, kısmen Japonya ile birlikte, diğer ülkeler karşısında önemli bir üstünlük sağlamıştır. Avrupa Birliği üyesi devletlerde bilgi teknolojisi üretimi ise, ABD ve Japonya'ya oranla oldukça geride kalmıştır (Çayhan, 2003).

Avrupa 1994 Bengeman Raporu ile internet teknolojilerini kullanmak ve günlük yaşama uyarlamakta ciddi bir başlangıç yapmış ama, Orta ve Güney Avrupa'nın Telekom tekelleri nedeniyle, internette önemli ölçüde geri kalmıştır. Teknolojiyi yaratan her ne kadar Avrupa da olsa, onun bu kadar

yaygınlaşmasını sağlayan, bu kadar fazla halk kitlelerine ulaştırabilen Amerika olmuştur. Japonya da geriden gelmenin avantajıyla bu konuda çok ileriye gitmiştir. İşte Avrupa Birliği, biraz da Amerika ve Japonya'nın gerisinde kalmanın yarattığı endişelerle, 1999 aralığında Helsinki 'de, Türkiye 'yi adaylık listesine eklerken, bir yandan da e-Avrupa girişimini başlatmıştır (Akın, 2006, 1-2).

Mart 2000'de Lizbon'da yapılan AB Konseyi, Avrupa Birliği için yeni bir stratejik amaç tespit etmiş ve internetin sağladığı olanaklardan yararlanarak, hem ABD arasındaki farkı, hem de AB içindeki dengesizlikleri ortadan kaldırmak üzere, Avrupa Komisyonu'nun Aralık 1999'da hazırladığı e-Avrupa girişimi kabul edilmiştir (Çayhan, 2003).

e-Avrupa Girişiminin 10 temel amacı sırasıyla;

- Avrupa'daki genç nüfusun sayısal çağa hazırlanması,
- Ucuz internet erişimi,
- E-ticaretin hızlandırılması,
- Araştırmacılar ve öğrenciler için hızlı internet,
- Güvenli elektronik erişim için akıllı kartlar,
- Yüksek teknoloji üreten/kullanan KOBİ'ler için risk sermayesi,
- Özürlüler için e-Katılım,
- Çevrimiçi sağlık hizmetleri,
- Akıllı ulaşım,
- Çevrimiçi devlet hizmetleri.

Avrupa Birliğinin E-Avrupa Projesi internetin yalnızca Avrupa'da değil tüm dünyada gelecekteki ekonomik büyümede, istihdam yaratılmasında ve yaşam kalitesinin artırılmasında şart olduğu varsayımına dayanmaktadır. E-Avrupa internetin her yerde kullanımının yaygınlaşması için AB içinde yaşayan herkese bir bilgisayar ile hızlı internet getirmeyi amaçlamaktadır. Bu proje dijital okur-yazar bir Avrupa ortaya çıkarmanın ve tüm bu sürecin toplumsal dışlama olmaksızın, tüketicinin güvenini sağlanmasının ve

zenginler ile yoksullar arasındaki uçurumun kapandığının garanti altına alınmasının yollarını aramaktadır (Apan, 2005, 63).

E-Avrupa 2002 kapsamında yapılan çalışmalar sonucunda, hemen hemen tüm iş dünyasının ve okulların internet erişimi sağlanmış, internet erişimine sahip hane halkı sayısı üç katına çıkarılmış ve Avrupa dünyadaki en hızlı araştırma ağına sahip olmuştur. Ayrıca, elektronik haberleşme alanındaki yasal çerçeve çizilmiş ve e-ticaret alanında önemli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Fakat, internetin etkin kullanımı, erişim kadar hızlı bir gelişme gösterememiştir. Bu nedenle yeni politikalar, bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının yüksek kaliteli alt yapı, çekici servisler ve uygulamalar ve kurumsal yapıların değiştirilmesiyle desteklenmesine yönelmiştir (http://www.bilgitoplumu.gov.tr/eAvrupa/euindex_4.html).

Bu gelişmelerin sonucunda, Avrupa Konseyi Mart 2002'de Barcelona'da düzenlenen toplantısında, Komisyonu "Genişbant erişimin ve kullanımının 2005 yılına kadar Birlik bünyesinde yaygınlaştırılması, İnternet Protokolü Ipv6'nın geliştirilmesi, ağ ve bilgi güvenliği, e-Devlet, e-Eğitim, e-Sağlık ve e-İş" konularına odaklanmış yeni bir eylem planını hazırlamakla görevlendirmiştir. Haziran 2002'de, Sevilla Avrupa konseyi toplantısında 2005 yılında tamamlanması öngörülen e-Avrupa 2005 Eylem Planı kabul edilmiştir. E-Avrupa 2005 Eylem Planının temel hedefleri şunlardır(http://www.bilgitoplumu.gov.tr/eAvrupa/euindex_4.html);

- e-Devlet, e-Eğitim ve e-Sağlık başta olmak üzere modern çevrimiçi hizmetlerin sunumu
 - Dinamik e-İş ortamının yaratılması
- Ve bunları mümkün kılacak;
- Rekabetçi fiyatlarla yaygın geniş bant erişimi ile güvenli bilgi alt yapısının hazırlanması.

Türkiye'de E-devlet Uygulamaları

Türk kamu yönetimi, Avrupa'da 16. yüzyılda başlayan ve ülkemizde bugün yaşanan sorunların temelini oluşturan sanayi devrimini

gerçekleştirememiş, ancak bilgi çağına geçişin anahtarı olan bilişim teknolojisini yakından takip etme fırsatını yakalamıştır. Dünya ile eş zamanlı olarak bilgi toplumuna geçişi sağlayabilmek Türk kamu yönetiminde aynı anda pek çok değişimin gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda yeni kamu yönetimi, bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanarak, bilgi işleme kapasitesi artırılmış, acil karar alabilen ve ihtiyaçlara hızla cevap verebilen bir devlet yapısı temelinde şekillendirilmelidir (Odabaş, 2004, 83).

T.C. Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı tarafından hazırlanan “E-Türkiye” raporunda bu gerçekliğe şu ifadelerle yer verilmiştir; “Kamu yönetimi, toplumun ihtiyaçların cevap vermek ve üstlendiği görevleri etkili bir şekilde yerin getirmek esasına yönelik olarak oluşturulmuştur. Dolayısıyla, yönetimin, hizmetin gereklerine ve değişen koşullara uyumunun sağlanması için sürekli olarak gözden geçirilmesi ve hizmete uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, günümüzde, ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik alanlardaki gelişmeler sonucu, kamu yönetiminde, hizmetlerin daha etkin yapılmasına olanak veren yeni yönetim kavramları ortaya çıkmıştır. Bu gelişmenin sonucu olarak, kamu sektörünün sınırları daraltılarak, çağdaş devletin fonksiyonları adalet, güvenlik ve savunma olarak belirlenmektedir. Böylece, bireylerin ve vatandaşa hizmetin ön plana çıktığı bir anlayışa gelinmiştir.”

Ülkemiz internet ile 1993 yılında tanışmasına rağmen, kronolojik olarak incelendiğinde e-devlet ile ilgili çalışmaların 1998 yılında başladığı belirtilebilir. Ülkemizde kamu kesiminin bilgisayarlarla tanışması ilk olarak maaş bordroları ile gerçekleşmiş, daha sonra bu uygulamayı personel bilgi sistemleri izlemiştir. Proje bazlı çalışmalardan ilki 1997’de başlatılan “Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı (TUENA)” projesidir. Ulaştırma Bakanlığı’nın koordinatörlüğünde ve TÜBİTAK – BİLTEN sekreteryasında yürütülen proje dünyadaki eğilimlere göre altyapı planlaması yapmayı amaçlamıştır (Bulut, 2004 akt. Nohutçu ve Demirel, 2005, 36).

Ülkemizde de e-devlet uygulamalarına yönelik çalışmaların yürütülmesi amacı ile Başbakanlık Yönetim Bilişim Sistemi Merkezi(BYBS) kurulmuş ve 19.03.1998 tarihli Başbakanlık genelgesi ile e-devlet altyapısını oluşturmak amacı ile Kamu-Net adı altında bir bilgisayar ağı oluşturulmuştur. Bu ağın işlevi ise tek portal üzerinden bilgi sunabilen bir yapılanma sağlamaktır. Ayrıca kamu bilgisayar ağlarına ilişkin yapılan faaliyetlerin değerlendirilmesi, koordinasyonu, izlenmesi ve finansman konusunda karşılaşılabilecek güçlüklerin çözülmesi de Kamu-Net'in amaçları olarak tespit edilmiştir (Altundağ, 2004).

Avrupa Komisyonu'nun Şubat 2001'de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Malta ve Türkiye'ye e-Avrupa benzeri bir eylem planının oluşturulması için davette bulunması üzerine 23-24 Mart 2001'de e-Avrupa+ girişi görüşülüp onaylanmış, 15-16 Haziran 2001 tarihinde e-Avrupa+ girişimine resmen katıldığımız bildirilmiştir (Nohutçu ve Demirel, 2005, 36).

Türkiye'nin bilgi toplumuna geçiş çalışmalarının hızlandırılması, başta bilgi ve iletişim teknolojisi politikaları olmak üzere bilgi toplumu strateji ve politikalarının belirlenerek bu alandaki tüm faaliyetlerin bir bütünlük içerisinde yürütülmesi ve küresel rekabet koşullarına uyum sağlamak üzere, ekonomik ve sosyal dönüşümün gerçekleştirilmesi amaçlarını içeren yeni bir proje başlatılması kararlaştırılmış, bu bağlamda, Başbakanlık tarafından hazırlanan Acil Eylem Planı'nda e-Dönüşüm Türkiye Projesi'ne yer verilmiştir (2003/48 Sayılı Başbakanlık Genelgesi).

Söz konusu projenin koordinasyonu, izlenmesi, değerlendirilmesi ve yönlendirilmesi ile ilgili olarak DPT Müsteşarlığı görevlendirilmiş, bu görevin yerine getirilmesi amacıyla da DPT Müsteşarlığı bünyesinde Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Başbakanlığın 27 Şubat 2003 tarihli ve 2003/12 sayılı Genelgesi ile e-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin amaçları, kurumsal yapısı ve uygulama esasları belirlenmiştir. Ayrıca, e-dönüşüm Türkiye Projesi'nin üst düzeyde yönlendirilmesi ve izlenmesi amacıyla, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının üst düzey

temsilcilerinden oluşan bir danışma kurulu ve 8 çalışma grubu oluşturulmuştur (2003/48 Sayılı Başbakanlık Genelgesi).

Çalışma Gruplarının amacı, e-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin etkin, şeffaf ve katılımcılık esasına dayalı olarak yürütülmesinde; kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler ile toplumun tüm kesimlerinden katkı sağlayabilecek bireylerin ortak bir platformda çalışmalarının sağlanmasıdır. Çalışma grupları ve grupların koordinatörleri ise şunlardır(www.bilgitoplumu.gov.tr);

- 1) Eğitim ve İnsan Kaynakları Çalışma Grubu: *Milli Eğitim Bakanlığı*
- 2) Teknik Altyapı ve Bilgi Güvenliği Çalışma Grubu: *Ulaştırma Bakanlığı*
- 3) Hukuki Altyapı Çalışma Grubu: *Adalet Bakanlığı*
- 4) e-Devlet Çalışma Grubu: *Devlet Planlama Teşkilatı*
- 5) e-Ticaret Çalışma Grubu: *Dış Ticaret Müsteşarlığı*
- 6) Standartlar Çalışma Grubu: *Türk Standartları Enstitüsü Başkanlığı*
- 7) e-Sağlık Çalışma Grubu: *Sağlık Bakanlığı*
- 8) İzleme Çalışma Grubu: *Türkiye Bilişim Derneği*

Ülkemizdeki kamu kurum ve kuruluşlarının bilgi ve iletişim teknolojilerine yatırım eğiliminin giderek arttığı görülmektedir. Kamu bilgi ve iletişim projelerine; 2002 Yatırım Programında, toplam 203 proje için 286.013 milyar TL, 2003 yılında 204 proje için 369.321 milyar TL, 2004 yılında 211 proje için 451.181 milyar TL ödenek ayrılırken 2005 yılında ayrılan ödenek miktarı 200 proje için 626.253 bin YTL olmuştur. 2005 Yılı Yatırım Programında yer alan bilgi ve iletişim teknolojileri yatırımlarının toplam proje maliyeti 2.088.708 bin YTL düzeyindedir. Bilgi ve iletişim teknolojileri yatırımlarının toplam kamu yatırımları içindeki payı 2002 yılında % 2,9, 2003 yılında % 3,0; 2004 yılında % 3,8; 2005 yılında ise % 3,9 olarak gerçekleşmiştir

(<http://www.bilgitoplumu.gov.tr/yayin/eDevletProjeveUygulamalari.pdf>).

Kamu kurum ve kuruluşları birçok alanda elektronik veritabanı ve otomasyon projeleri geliştirmişler ve internet üzerinden çeşitli uygulamaları hayata geçirmişlerdir. Ülkemizde 25 Ağustos 2005 tarihi itibarıyla; kamu hizmeti sağlayan kurum ve kuruluşlara ait 6.722 internet sitesi bulunmaktadır. Bunların dağılımı ise; genellikle merkezi idareye bağlı kamu kuruluşlarına ait 'gov.tr' uzantılı 3.029, yerel yönetimler ait 'bel.tr' uzantılı 1.001, ilköğretim ve liseler ait 'k12.tr' uzantılı 2.372, üniversiteler ve enstitülere ait 'edu.tr' uzantılı 186, asayiş hizmetlerin ait 'pol.tr' uzantılı 126 ve askeri hizmetler ait 'mil.tr' uzantılı 8 internet sitesi şeklindedir (<http://www.bilgitoplumu.gov.tr/yayin/eDevletProjeveUygulamalari.pdf>).

Bugün Türkiye'de birçok bakanlık, müsteşarlık, genel müdürlük ve müdürlük bünyesinde e-devlet uygulamaları hız kazanmıştır. Bu projelerden başlıcaları:

Başbakanlık bünyesinde; Resmi Gazete ve Mevzuat Bilgi Sistemi ile mevzuat ve ilanların günlük olarak internetten sunulması ve gazete arşivine ait bilgilerin incelenebilmesine imkan tanınmış ve Devlet Arşivleri ve Katalog Tarama Sistemi ile Osmanlı, Milli Mücadele ve Cumhuriyet döneminin arşiv belgelerinin bilgisayar ortamında tutulması ve internet üzerinden ilgililerin hizmetine sunulması amaçlanmaktadır (www.basbakanlik.gov.tr).

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde; çeşitli alt sistemlerinden oluşan Milli Eğitim Bakanlığı Bütünleşik Yönetim Bilgi Sistemi (MEBSİS)dir. Bu alt sistemler; Personel Yönetim Bilgi Sistemi(PERSİS), Yüksek Öğretim Yönetim Bilgi Sistemi (YÖSİS), Dış İlişkiler Yönetim Bilgi Sistemi (DİDİS), Bütçe Yönetim Bilgi Sistemi (BÜSİS), İdari ve Mali İşler Yönetim Bilgi Sistemi (İMİSİS), İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri Yönetim Bilgi Sistemi (İLSİS), İşletmeler Sistemi (DÖNERSİS), Sosyal İşler Yönetim Bilgi Sistemi (SOİSİS) Yurtdışı Eğitim Yönetim Bilgi Sistemi (YDSİS) Okul Yönetim Bilgi Sistemi (OKULSİS)tir (www.meb.gov.tr/mebedevlet/mebsis.htm).

Maliye Bakanlığı bünyesinde; Vergi Dairesi Otomasyon Projesi 1 (VEDOP 1) Projesi ile evrak girişlerinden başlayarak, tahakkuk, tahsilat, borç

sorgulaması, muhasebe, haciz işlemleri gibi bütün vergi dairesi işlemlerinin bilgisayar ortamında izlenmesi, bankalarca yapılan vergi tahsilatlarının elektronik ortamda mükellef hesaplarına aktarılması gerçekleşmiştir. Vergi Dairesi Otomasyon Projesi 2(VEDOP 2) ile ise, Türkiye'deki vergi dairelerinin işlemlerini internet üzerinden yapılmasına olanak sağlayacak bir ağ kurulmaktadır. VEDOP 2 kapsamında geliştirilecek e-Beyanname uygulamasıyla vatandaşların vergi beyannamelerini internet üzerinden verebilmesi mümkün hale getirilmektedir (www.bumko.gov.tr/mevzuat/2004bgerekce/bolum3/bolum3I.htm). Maliye Bakanlığı'nın bir diğer projesi ise Web Tabanlı Saymanlık Otomasyonu Projesi(SAY 2000)'dir Bu projenin hedefleri şunlardır;(Nohutçu, Demirel, 2005, 42).

- 1- Yurt çapında devletin giderlerini yapan ve gelirlerini toplayan 1500 civarında saymanlığın tamamının 2001 yılı sonuna kadar otomasyona geçirilmesi
- 2- Devletin muhasebe bilgilerinin günlük olarak izlenebilmesi
- 3- Devletin özel sektör şirketlerinin standartlarında mali tablolar üretebilmesi
- 4- Ekonomi yönetimine etkin karar destek mekanizmaları sunulması
- 5- Tüm kamu çalışanlarının personel ve maaş bilgilerinin merkezi bir veri tabanında tutulması ve maaşların merkezden hesaplanabilmesi
- 6- Sağlık harcamalarının merkezi veri tabanı üzerinden izlenebilmesi

Adalet Bakanlığı bünyesinde; Ulusal Yargı Ağı Projesi(UYAP) ile yüksek yargı organları ve, Adalet Bakanlığı Merkez Teşkilâtı ile birlikte tüm mahkemeler, cumhuriyet başsavcılıkları, icra dairelerini ve yargı için bilgi temininde vazgeçilmez özellikte bulunan kurumlar tek bir sanal çatı altında birleştirilmesi hedeflenmektedir. Hedeflenen proje sistem çatısı kurulduğunda, dava adliyeye intikal ettiği andan itibaren elektronik ortama geçecek, tekrarlardan kaçınılacak, cumhuriyet savcılığında hazırlık

soruşturması safhasında girilen bilgiler kamu davası açıldığında mahkeme aşamasında tekrar bilgisayara girilmeyecektir. Yargılama, kurulması düşünülen istinaf mahkemesine gidiş, Yargıtay ve Danıştay'da dosya inceleme, istinaf mahkemesinden dönüş, kesinleşme, ilâmat, cezanın infazı ve adlî sicile intikali aşamasına kadar tüm evreler bilgisayar ortamında gerçekleşecektir (<http://www.uyap.adalet.gov.tr/genelbilgi/genel.html>).

Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde; Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından yürütülen E-Bildirge Projesi ile işverenlerin, çalıştırdıkları işçilerine ait sigorta bildirimlerini internet üzerinden vermeleri ve bildirimlere ait tahakkuk bedellerini de internet bankacılığı yoluyla ödeyebilmelerine imkan sağlanmaktadır. Bu proje ile işçi ve işverenlerin sigorta müdürlüklerine gelerek yaptıkları işlemlerin büyük çoğunluğu, bundan sonra internet ortamında da yapılabilmesine imkan sağlanmaktadır (www.calisma.gov.tr/e_bildirge/e_bildirge.htm). Bir diğer proje ise Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Sağlık Harcamaları Denetim Projesidir. Proje ile sağlık harcamalarının önemli bir bölümünü oluşturan ilaç ve reçete işlemlerinin online yürütülmesi sağlanmış, anlaşmalı eczaneler ile bilgisayar bağlantısı kurularak şahıs bazında reçete, ilaç ve rapor bilgilerinin alınması ve hak sahipliğinin anında denetlenmesi gerçekleştirilmiştir (www.emekli.gov.tr/duyuru_saglikprojesi.html).

Dışişleri Bakanlığı bünyesinde; E-Konsolosluk Uygulaması ile konsolosluk işlemlerine ilişkin başvuruların internet üzerinden elektronik ortamda da yapılmasına imkan verilmektedir. Doğum ve nüfus işlemlerinden, pasaport yenileme, pasaport süresi uzatma, vatandaşlık işlemleri, vize başvuruları gibi çeşitli konulardaki bilgi notlarına ve her işlem için ne kadar harç ödenmesi gerektiğine ilişkin ayrıntılı bilgilere e-konsolosluk sayfalarından erişilebildiği gibi, artık bazı işlem başvurularını mevzuatın izin verdiği ölçüde internet üzerinden yapmak da mümkün hale getirilmiştir. Bu uygulama internetten başvuru yapıldıktan sonra, evraklar postayla gönderilebilmekte, bizzat konsolosluklara gitmeden bazı konsolosluk işlemlerinin yapılmasına imkan tanınmakta ve yoğun eleştirilerine neden olan

müracaat kuyruğunda beklemler en aza indirilmeye çalışılmaktadır (www.e-konsolosluk.net/About.aspx).

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı bünyesinde; Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi(TAKBİS) ile tapu ve kadastro ile ilgili her türlü işlemin sanal ortama aktarılması ve sanal ortamdan gerçekleştirilmesin mümkün olacaktır. Bu sayede bireysel, kurumsal ve devlete ait arazilerin ayrıştırılması, sınırlarının doğru olarak belirlenebilmesi ve olumsuzlukların giderilmesi mümkün olacaktır (Nohutçu, Demirel, 2005, 43).

Yerel yönetimler de internet üzerinden hizmet sunmak için bir gayret içerisinde. Birçok belediyeye internetten ulaşım mümkündür ve bu sayede bilgi almak ve işlemlerini belediyeye gitmeden yapabilmek mümkün olabilmektedir. İnternetten verilen hizmetler vatandaşın işlerinin kolaylaşması sağlanmakta ve verilen hizmetin büyüklüğüne göre belediyeler için bir övünç kaynağı ve reklam aracı olmaktadır.

İçişleri Bakanlığı bünyesinde ise; Nüfus ve Vatandaşlık Genel Müdürlüğü Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi(MERNİS), ile herkese kimlik numarası verilmesi ve nüfus müdürlüklerinin birbirine bağlanması sağlanmış ve bir diğer aşamada ise Kimlik Paylaşım Sistemi ile vatandaş bilgilerinin belli kurallar çerçevesinde diğer kamu kurumları ile paylaşılması sağlanması beklenmektedir (www.nvi.gov.tr/11,Ana_Sayfa_Mernis_Projesi.html). Emniyet Genel Müdürlüğü POLNET Bilgi Sistemi Projesi ile yerel bir ağ kurularak Emniyet Genel Müdürlüğü içerisindeki yazışmalar bu ağ üzerinden yapılmaya başlanmış ve Trafik Bilgi Sistemi Projesi (TBS) ile tablet bilgisayar ile trafik işlemleri sanal ortamda gerçekleştirilmiş ve sorgulamaların sanal ortamda yapılmasına imkan tanınmıştır (<http://www.egm.gov.tr/daire.bilgisistem.asp>).

Bütün bu projeler dışında, birden fazla bakanlığın ve kurumun bir araya gelerek hazırlamaya başladıkları projeler de mevcuttur. E-devlet Kapısı Projesi böyle bir projedir ve şu ana kadar hazırlanmış olan projelerin üzerinde ve ilerisinde olan bir özelliğe sahiptir. E-devlet Kapısı Projesi ile vatandaşların

ve kurumların devlete ait kuruluşlara tek bir adresten ulaşip kamu hizmetlerini en güvenli şekilde alabilecekleri sanal bir yapı oluşturma hedeflenmektedir. Oluşturulacak portal, vatandaşlar ve kurumlar olmak üzere farklı hedef kitlelere hitap edebilecektir. “Devletten vatandaşlara” tarafında pasaport, iş başvurusu, sabıka kaydı, emeklilik v.b. bireysel hizmetlerin, “devletten kurumlara” tarafındaysa vergi ve sigorta ödeme gibi ticari hizmetlerin organizasyonu yapılacaktır ve sistemde kullanıcının yapması gerekenleri en aza indirgeyecek bir yapı oluşturulacaktır. “E-devlet kapısı, tüm web servislerine bağlantıyı içinde barındıran, aradaki bütünleşmeyi sağlayan bir platform olma özelliği taşımaktadır. Örneğin vatandaş pasaport için müracaat ettiğinde; bunun için gerekli tüm belgeler, ilgili kurumların sistemlerinden otomatik olarak alınacak dolayısı ile vatandaş diğer belgeleri almak için hiçbir işlem yapmadan tek bir başvuru ile tüm işlemlerini tamamlayabilecektir. 27 Mayıs 2005 tarihinde sözleşmesi imzalanan proje çalışmaları 19 pilot proje ile tek bir portal üzerinden uygulamaya geçirilecektir (Uyaniker, 2006, 23-26).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve uygulama, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasına ilişkin açıklayıcı bilgiler verilmektedir.

Araştırma Modeli

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma konusunda mevcut durumu saptamak ve değerlendirmek için öncelikle literatür taraması yapılmış, e-devlet hizmetinden faydalananların görüş ve beklentilerini saptamak amacıyla alt amaçlara uygun görüşme formu geliştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın hedef evrenini; Ankara Emniyet Müdürlüğü Pasaport Şube Müdürlüğü e-hizmetinden yararlanan kişiler oluşturmaktadır.

Ankara Emniyet Müdürlüğü Pasaport Şube Müdürlüğü pasaport alma işlemlerinden haftalık normal yoldan 750 kişi başvurmakta elektronik olarak ise 500 kişi başvuru yapmaktadır. E-hizmetinden faydalananların haftalık ortalama sayısı olan 500 kişiyi temsilen, cinsiyet ve eğitim durumu araştırmanın temel analiz üniteleri olduğu için 10'u lise mezunu ve aşağısı, 10'u yüksek okul mezunu ve üzeri eğitim görmüş 20 erkek ve 20 kadın olmak üzere e-hizmetten faydalanan 40 kişi seçilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Uygulama

Alt amaçlara uygun olarak 10 sorudan oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır. Cinsiyet ve eğitim durumlarının tespiti, maddi kaynak tasarrufuna ilişkin görüşlerin tespiti, zaman tasarrufuna ilişkin görüşlerin tespiti, karşılaşılan sorunların tespiti ve projenin iyileştirilmesine ilişkin önerilerin tespiti görüşme formunun temel amaçlarını oluşturmaktadır. Başvurusunu tamamlayan kişilere görüşme davetinde bulunulmuş olumlu cevap verenlerle görüşme formu doğrultusunda görüşmeler

gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler Pasaport Şube Müdürlüğü dışında hazırlanmış olan bir görüşme odasında 2 hafta içerisinde tamamlanmıştır. Seçilmiş olan 40 kişi ile geliştirilen görüşmelerde veriler kaydedilerek daha sonra bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde ilk olarak, verilen cevaplar kaydedilmiş. Sorulan sorulara verilen olumlu ve olumsuz görüşlere göre tablolar oluşturulmuş daha sonra cevaplar numaralandırılarak kategorize edilmiş. Tablolarda görüş sayılarına ve yüzdelerine yer verilmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde Ankara Emniyet Müdürlüğü Pasaport Şube Müdürlüğü tarafından internet ortamında sunulan; pasaport almak isteyenlerin Ankara Emniyet Müdürlüğü resmi web sitesinden pasaport başvuru formunu doldurmak suretiyle başvurmasını, başvurudan iki gün sonra kişiye başvurunun kabul edildiği ve 7 gün içinde getirilmesi gereken evrakları bildiren bir mail gönderilmesini içeren hizmet, hizmetten faydalananların sunulan hizmetle ilgili görüşleri dikkate alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Maddi Kaynak Tasarrufuna İlişkin Görüşler ve Değerlendirmesi

Pasaport Şube Müdürlüğü e-devlet uygulaması ile kullanıcıların maddi kaynak tasarrufu sağlayıp sağlayamadığına ilişkin 40 kişiye sorulmuş, 19 kişi “evet” cevabı vermiştir. Verilen cevapların dağılımı Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Maddi Kaynak Tasarrufu Sağlanıp Sağlanmadığına İlişkin “Evet” Cevabı Verenlerin Görüşlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Görüşler	Cevap Sayıları					
	Erkek		Kadın		Toplam	Yüzde
	Lise ve Altında	Lise Üzeri	Lise ve Altında	Lise Üzeri		
1. Ulaşım Giderlerinden tasarruf sağladığı	3	1	5	1	10	% 43
2. İş yerinde ayrılmayarak gerçekleşen maddi kaynak kazanımı	4	2	2	1	9	% 39
3. Zaman kazanımının aynı zamanda maddi kaynak kazanımı olması	1			1	2	% 9
4. Kırtasiye giderlerinden tasarruf		1	1		2	% 9

Öte yandan Pasaport Şube Müdürlüğü e-devlet uygulamasının maddi kaynak tasarrufu sağlanıp sağlanmadığına ilişkin soruya “hayır” cevabı veren 21 kişinin cevaplarının dağılımı Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Maddi Kaynak Tasarrufu Sağlanıp Sağlanmadığına İlişkin “Hayır” Cevabı Verenlerin Görüşlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Görüşler	Cevap Sayıları					Toplam	Yüzde
	Erkek		Kadın				
	Lise ve Altında	Lise Üzeri	Lise ve Altında	Lise Üzeri			
1. Pasaport Şubesi’ne yine de gelmeleri gerektiği için maddi tasarruf sağlanmaması.	1	3	1	1	6	%29	
2. İnternet kullanımı nedeniyle ortaya çıkan maddi gider.		1	1	1	3	%14	
3. Herhangi bir görüşüm yok.	1	3	3	5	12	%57	

Veriler incelendiğinde uygulamadan maddi kaynak tasarrufu sağlanmadığı görüşü çoğunluktadır. Maddi kaynak tasarrufu sağlanmadığı görüşünü savunanlarda genel olarak herhangi bir sebep belirtilmemiş, görüş beyan edenlerde ise Pasaport Şubesi’ne yine de gelmeleri gerektiği için maddi tasarruf sağlayamadıkları görüşünün öne çıktığı görülmektedir. Maddi kaynak tasarrufu sağlandığı görüşünü savunanlarda ise ulaşım giderleri ile iş yerinden ayrılmamanın sağladığı tasarrufların öne çıktığı görülmektedir.

Cinsiyet durumu esas alınarak maddi kaynak tasarrufuna ilişkin görüşler değerlendirildiğinde;

Erkeklerde 11 kişinin “evet” ve 9 kişinin “hayır” cevabı verdiği görülmektedir. Kadınlarda ise 8 kişinin “evet” ve 12 kişinin “hayır” cevabı

verdiği görülmektedir. Erkeklerde uygulamanın maddi kaynak sağladığı yönünde %55 oranında olumlu kanaat çoğunluktadır ve maddi kaynak tasarrufunun genel olarak iş yerinden ayrılmamak sureti ile gerçekleştiği düşüncesi hakimdir. Kadınlar ise %60 oranında uygulamanın maddi kaynak tasarrufu sağlamadığı düşünülmektedirler. Kadınlarda internet başvurusunun Pasaport Şubesi'ne gelmeyi ortadan kaldırmadığı, bu açıdan da maddi tasarruf sağlanmadığı görüşü çoğunluktadır.

Eğitim durumu esas alınarak maddi kaynak tasarrufuna ilişkin görüşler değerlendirildiğinde;

Lise ve altında eğitim alanlardan 13 kişinin "evet" cevabı 7 kişinin ise "hayır" cevabı verdiği görülmektedir. Lise üzeri eğitim alanlardan ise 6 kişinin cevabı "evet" 14 kişinin ise "hayır"dır. Lise ve altında eğitim alan başvuru sahipleri uygulamayı %65 oranında olumlu değerlendirirken, lise üzeri eğitim alan başvuru sahipleri %70 oranında uygulamanın maddi kaynak tasarrufu sağlamadığını düşünmektedirler. Lise ve altında eğitim alanların olumlu düşünmesinde temel sebep olarak iş yerinden ayrılmama sureti ile yapılan tasarruf ve ulaşım giderlerinden yapılan tasarruf öne çıkmaktadır. Lise üzeri eğitim alanların olumsuz cevap vermelerinde temel sebep olarak internet başvurusunun Pasaport Şube'sine gelme mecburiyetin ortadan kaldırmamasıdır.

Zaman Tasarrufuna İlişkin Görüşler ve Değerlendirmesi

Pasaport Şube Müdürlüğü e-devlet uygulamasının zaman tasarrufu sağlanıp sağlanamadığına ilişkin 40 kişiye sorulmuş, 36 kişi "evet" cevabı vermiştir. Verilen cevapların dağılımı Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3. Zaman Tasarrufu Sağlanıp Sağlanmadığına İlişkin “Evet” Cevabı Verenlerin Görüşlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Görüşler	Cevap Sayıları					
	Erkek		Kadın		Toplam	Yüzde
	Lise ve Altında	Lise Üzeri	Lise ve Altında	Lise Üzeri		
1. İşlemlerin daha çabuk tamamlanması nedeniyle zaman kazanımının olması	3	2	2		7	%17
2. İşlemlerin bir kısmının sanal ortamda tamamlanması nedeniyle zaman kazanımının olması	3	3		1	7	%17
3. Yalnız bir kere Pasaport Şubesi'ne gelme zorunluluğu olması nedeniyle zaman kazanımının olması	2	3	4	4	13	%32
4. 24 Saat başvuru yapabilme şansının olması nedeniyle zaman kazanımının olması	1	1	1	3	6	%15
5. Zaman yönetimi açısından zaman kazanımının olması		1	3	1	5	%12
6. İnternette Pasaport Şubesi'ne gelmeden bilgi alınabilmesi nedeniyle zaman kazanımının olması	2		1		3	%7

Pasaport Şube Müdürlüğü e-devlet uygulamasının zaman tasarrufu sağlanıp sağlanmadığına ilişkin sorulan, 4 kişi ise “hayır” cevabı vermiştir. Verilen cevapların dağılımı Tablo 4’de yer almaktadır.

Tablo 4. Zaman Tasarrufu Sağlanıp Sağlanmadığına İlişkin “Hayır” Cevabı Verenlerin Görüşlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

	Cevap Sayıları				Toplam	Yüzde
	Erkek		Kadın			
	Lise ve Altında	Lise Üzeri	Lise ve Altında	Lise Üzeri		
1. Yine Pasaport Şubesi'ne gelmeleri gerektiği için zaman kazanımı olmaması	1				1	%25
2. Pasaport alma işleminin toplam sürede 4-5 gün sürmesi	1			1	2	%50
3. Zaman kazanımından söz edebilmek için uygulamanın tamamının sanal ortamda olması gerektiği				1	1	%25

Veriler incelendiğinde uygulamadan zaman tasarrufu sağlandığı görüşünün %90 oranında hakim olduğu görülmektedir. Görüşler arasında Pasaport Şubesi'ne bir kere gelerek pasaport işlemlerini tamamlayabilme imkanı sunmasının zaman kazanımı sağladığının (n=13, %32) öne çıktığı görülmektedir. Olumsuz düşünenlerde ise Pasaport alma işleminin toplam sürede uzun sürmesi görüşü önde yer almaktadır (n=2, %50).

Cinsiyet durumu esas alınarak zaman tasarrufuna ilişkin görüşler değerlendirildiğinde;

Erkek ve kadın kategorilerinin her birinde 18 kişinin “evet” ve 2 kişinin “hayır” cevabı verdiği görülmektedir. Erkeklerde ve kadınlarda uygulamanın maddi kaynak sağladığı yönünde %90 oranıyla olumlu kanaat çoğunluktadır. Erkeklerde ve kadınlarda olumlu düşüncenin temel sebebi olarak bir kere

pasaport şubesine gelerek işlemlerini tamamlayabilmelerinin öne çıktığı tespit edilmiştir.

Eğitim durumu esas alınarak maddi kaynak tasarrufuna ilişkin görüşler değerlendirildiğinde;

Lise ve altında eğitim alanlar ve lise üzeri eğitim alanlar kategorilerinin her birinde 18 kişinin “evet” cevabı 2 kişinin “hayır” cevabı verdiği tespit edilmiştir. Her iki grupta da %90 oranında olumlu cevap verildiği görülmektedir. Her iki grupta da öne çıkan; 24 saat başvuru yapabilme, pasaport şubesine bir kez gelerek pasaportunu alabilmedir.

Hizmetten Faydalanma Konusunda Karşılaşılan Problemlere İlişkin Görüşler ve Değerlendirmesi

Pasaport Şube Müdürlüğü e-devlet uygulaması ile ilgili herhangi bir sorun yaşanıp yaşanmadığına ilişkin soruya 40 kişiden 33 kişi herhangi bir sorun yaşamadığı cevabını vermiştir. Kalan 7 kişinin yaşanan sorunlarla ilgili olarak verilen cevapların dağılımı Tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 5. Hizmetten Faydalanma Konusunda Problem Yaşayanların Görüşlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

	Cevap Sayıları				Toplam	Yüzde
	Erkek		Kadın			
	Lise ve Altında	Lise Üzeri	Lise ve Altında	Lise Üzeri		
1. Girilen bilgilerin güvenliğinin sağlanması konusunda duyulan endişe.		1	1	1	3	%43
2. İnternet imkanının olmaması ve internet kafelerden başvuru yapmak zorunda kalınması		1			1	%14
3. Web sitesinde bağlanma konusunda yaşanan problem.		1	1		2	%29
4. Acil durumlarda işlemlerin hızlandırılmaması				1	1	%14

Veriler incelendiğinde %82, 5 oranında problem yaşanmadığı görüşünün öne çıktığı görülmektedir. Problem yaşanan konular ise 4 farklı konuda kategorize edilerek Tablo 5’de verilmiştir. Girilen bilgilerin güvenliğinin sağlanması konusunda duyulan endişenin önde gelen problem olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6. Hizmetten Faydalanma Konusunda Problem Yaşamayanların Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Kişi Sayıları				
Erkek		Kadın		TOPLAM ve YÜZDE
Lise ve Altında	Lise Üzeri	Lise ve Altında	Lise Üzeri	
9	8	9	8	34 (%85)

Cinsiyet durumuna göre hizmetten faydalanma konusunda karşılaşılan problemlere ilişkin görüşler değerlendirildiğinde;

Erkek ve kadın kategorilerinde benzer şekilde 17’şer kişi herhangi bir sorun yaşamadığını, 3’er kişi ise yaşadığını belirtmiştir. Sonuçlar değerlendirildiğinde erkeklerde ve kadınlarda %85 oranında problem yaşanmadığı düşüncesinin hakim olduğu görülmektedir.

Eğitim durumuna göre hizmetten faydalanma konusunda karşılaşılan problemlere ilişkin görüşler değerlendirildiğinde;

Lise ve altında eğitim alan 18 kişi herhangi bir sorunla karşılaşmadığını beyan etmiş 2 kişi ise çeşitli sorunlara değinmiştir. Lise üzeri eğitim alanlardan 16 kişinin herhangi bir sorunla karşılaşmadığını bildirdiği 4 kişinin ise çeşitli sorunlara değindiği tespit edilmiştir. Sonuçlar değerlendirildiğinde lise ve altında eğitim alanlarda %90 oranında olumlu düşünce hakimken lise üzeri eğitim alanlarda bu oran %80 oranında gerçekleşmiştir.

Hizmetin İyileştirilmesine İlişkin Öneriler ve Değerlendirmesi

Pasaport Şube Müdürlüğü e-devlet uygulamasının ilişkin önerilerin dağılımı Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7. Hizmetin İyileştirilmesine İlişkin Görüşlerin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

	Cevap Sayıları				Toplam
	Erkek		Kadın		
	Lise ve Altında	Lise Üzeri	Lise ve Altında	Lise Üzeri	
1. Uygulamanın daha profesyonelce olması ve işlemlerin tamamının sanal ortama aktarılması	3	4	6	4	16
2. Uygulamanın tanıtımının yapılması	1			2	3
3. İşlemlerin hızlandırılarak başvuru yapıldığı gün başvuruya cevap verilmesi	1	2	1	1	5
4. İnsanların güvenli bilgisayarlarla başvurularını yapabilmelerine imkan sağlanması		1		1	2
5. Başvuru konusunda kişileri bilgilendirmenin e-mailin yanında telefonla da olması.			1		1
6. Pasaportların adreslere teslim edilmesi			1	1	2
7. Yapılan işlemlerin güvenliği konusunda kişilerin bilgilendirilmesi		1		2	3
8. Herhangi bir önerim yok.	5	2	1		8

Hizmetlerin iyileştirilmesine ilişkin 40 kişiye sorulan soruya 32 kişi görüş bildirmiş 8 kişi ise herhangi bir görüş beyan etmemiştir. Bildirilen görüşler arasında, %50 oranında uygulamanın daha profesyonelce olması ve işlemlerin tamamının sanal ortama aktarılarak Pasaport Şubesi'ne gelme

zorunluluğunun ortadan kaldırılması düşüncesi öne çıkmaktadır. Diğer öneriler ise işlemlerin hızlandırılarak başvuru yapıldığı gün başvuruya cevap verilmesi (n=5, %16), uygulamanın tanıtımının yapılması (n=3, %9), insanların güvenli bilgisayarlarla başvurularını yapabilmelerine imkan sağlanması (n=2, %6), başvuru konusunda kişileri bilgilendirmenin e-mailin yanında telefonla da olması (n=1, %3), pasaportların adreslere teslim edilmesi (n=2, %6), yapılan işlemlerin güvenliği konusunda kişilerin bilgilendirilmesi (n=3, %9) şeklinde tespit edilmiştir.

Cinsiyet durumuna göre hizmetin iyileştirilmesine ilişkin öneriler değerlendirildiğinde;

Erkek ve kadınlarda hizmetin daha profesyonelce yapılması ve işlemlerin tamamının veya büyük kısmının sanal ortamda gerçekleştirilmesine ilişkin talep yoğunluktadır. Erkeklerde %35 oranında sunulan bu öneri kadınlarda %45 oranındadır.

Eğitim durumuna göre hizmetin iyileştirilmesine ilişkin öneriler değerlendirildiğinde;

Lise ve altında eğitim alan ve lise üzeri eğitim alanlarda hizmetin daha profesyonelce yapılması ve işlemlerin tamamının veya büyük kısmının sanal ortamda gerçekleştirilmesine ilişkin talep yoğunluktadır. Lise ve altında eğitim alanlarda %45 oranında sunulan bu öneri lise üzeri eğitim alanlarda %35 oranındadır.

BÖLÜM V

Bu bölümde elde edilen bulgulara dayalı olarak araştırmada ulaşılan sonuçlara ve geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

SONUÇLAR

Araştırma genel olarak değerlendirildiğinde;

1. Pasaport Şube Müdürlüğü e-hizmetinden yararlananların, bu hizmetin kendilerine sağladığı;

a)Kaynak tasarrufuna ilişkin soruda, erkeklerde uygulamanın maddi tasarruf sağladığı görüşü çoğunlukta hakimken kadınlarda maddi tasarruf sağlamadığı görüşü çoğunlukta hakimdir. Aynı durum lise ve altında eğitim alanlarda çoğunluk olarak olumluyken, lise üzeri eğitim alanlarda olumsuz kanaat çoğunlukta hakimdir.

b) Zaman tasarrufuna ilişkin soruda ise uygulama bütün gruplarda büyük çoğunlukta olumlu değerlendirilmiştir. Bu nedenle uygulamanın zaman yönünde fayda sağladığı söylenebilmektedir.

2. E-hizmetten yararlananların, e-hizmete ilişkin olarak karşılaştıkları sorunlara ilişkin soruda erkekler ve kadınlarda büyük bir çoğunlukla problem yaşanmadığı cevabı verilmiştir. Lise ve altında eğitim alanlarda da yine büyük bir çoğunlukla problem yaşanmadığı görüşü hakimdir. Bu sonuçlar ışığında uygulamanın büyük oranda sorunsuz bir şekilde çalıştığı söylenebilmektedir.

3. E-hizmetten yararlananların, sunulan hizmetin iyileştirilmesine ilişkin görüşlere ilişkin soruda uygulamanın daha profesyonelce yapılması ve işlemlerin tamamının sanal ortamda gerçekleştirilebilmesi görüşü genel olarak ifade edilmiştir.

ÖNERİLER

Uygulamanın Şu haliyle sorunsuz iŐlediĐi görüşü hakimdir fakat güvenlik konusunda duyulan kaygılar dikkate değerdir. Güvenlik ile ilgili duyulan kaygıların giderilmesi uygulamanın daha etkin bir Şekilde kullanımına imkan sağlayacaktır.

Uygulamaya ilişkin öneriler bölümünde uygulamanın daha profesyonelce yapılması ve işlemlerin tamamının sanal ortama aktarılması önerisinin ne çıktığı görülmektedir. Uygulamanın henüz e-devlet uygulaması olarak başlangıç aşamasında olduğu görülmektedir. Sunulan hizmetinin tamamının sanal ortamdan gerçekleŐtirebilmesi uygulamanın tam bir e-devlet uygulamasına dönüŐmesini sağlayacaktır. İŞlemlerin hızlandırılarak başvuru yapıldığı gün başvuruya cevap verilmesi ve pasaportların adreslere teslim edilmesine ilişkin öneriler de yine aynı kapsamda değerlendirilmelidir. Çünkü işlemlerin tamamının sanal ortama aktarılması bu önerilerinde yerine getirilmesini sonuç verecektir.

Uygulamanın tanıtımının yapılması gerektiği görüşü de öneriler bölümünde yer almaktadır. Vatandaşların uygulama konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı savunulmuŐtur. Vatandaşları bilgilendirme konusunda yapılacak çalışma uygulamadan faydalananların sayısı artıracak ve hizmetten daha etkin kullanım imkanı sağlayacaktır. Bir başka öneri ise vatandaşlara güvenli bilgisayarlardan başvuru yapabilmelerine imkan sağlanmasıdır. Karakollar ve polis merkezlerinde internet hizmeti sunulması bu öneri için cevap mahiyetinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M. A. (1994), **Kent devletinden imparatorluğa**, İmge Kitabevi.
- Ağaoğulları, M. A., Köker, L. (1998), **İmparatorluktan tanrı devletine**, İmge Kitabevi.
- Ağaoğulları, M. A., Köker, L. (1997), **Tanrı devletinden kral-devlete**, İmge Kitabevi.
- Akay, N. (2004), **Bilgi toplumu ve Türkiye'nin gelişme sürecine olası etkileri**, 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiri Kitabı, Osmangazi Üniversitesi Yayınları, 29-38.
- Akgün, B. (2003), Küreselleşme, sanal siyaset ve e-demokrasi, Çukurçayır, M. A., **Küresel sistemde siyaset yönetim ekonomi** (57-83), Çizgi Kitabevi.
- Akın, F. İ. (1962), **Devlet doktrinleri**, Samim Güniz-Sadık Özeygen Basımevi.
- Altınok, R. (2001), **İnternet, demokrasi ve devlet**, Türk İdare Dergisi, 433, 137-164
- Apan, A. (2005), **Avrupa Birliği ve bilgi toplumu(E-Avrupa 2005)**, Türk İdare Dergisi, 447, 59-75.
- Arifoğlu, A., Körnes, A., Yazıcı, A., Akgül, K., Ayvalı, A., (2002), **E-devlet yolunda Türkiye**, Yıldız Matbaacılık.
- Baykal, A. (2003), **E-devlet dönüşümü**, Polis Dergisi, 37, 10-13.
- Bengshir, T. K. (2000), **Bilgi toplumu bakanlığı kuruluşu üzerine: Mekanik bir örgüt mü?**, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:33, Sayı:3, 33-62-a.
- Bengshir, T. K. (2000), **Devlet vatandaş iletişimde e-posta**, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:33, Sayı:4, 49-61-b.

- Çalış, H. Ş. (2003), Üç tarz-ı siyasetten globalizme, Çukurçayır, M. A., **Küresel sistemde siyaset yönetim ekonomisi** (19-55), Çizgi Kitabevi.
- Çam, E. (1984), **Siyaset bilimi**, Guryay Matbaası, İstanbul.
- Çelik, K. (2003), **E-devlet ve yeniden yapılanma**, Türk İdare Dergisi, 440, 149-158.
- Çetin, H. (2003), **Siyasetin evrensel sorunu: iktidarın meşruiyeti - meşruiyet iktidarı**, A. Ü. SBF Dergisi, 58, 3, 61-88.
- Daver, B. (1976), **Siyaset bilimine giriş**, Kalite Matbaası, İstanbul.
- Eroğul, C. (1974), **Siyaset kavramı hakkında bir deneme**, A. Ü. SBF Dergisi, 29, 3-4, 113-120
- Göze, A. (2000), **Siyasal düşünce ve yönetimler**, Beta Basım Dağıtım.
- Hasanoğlu, M. (2002), **Küreselleşmenin devlet yönetimine etkileri**, Türk İdare Dergisi, 434, 171-186.
- İçli, G. (2001), **Küreselleşme ve kültür**, C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 25, 2, 163-172.
- Kapani, M. (1975), **Politika bilimine giriş**, A. Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları No:371.
- Koray, M. (1996), **Küreselleşme Sürecinde ve Değişen Koşullarda Türk Sendikacılık Hareketi : Fırsatlar ve Riskler**, Ekonomi Forumu, Friedrich Ebert Vakfı Yayınları:İstanbul.
- Köse, Ö. (2003), **Küreselleşme sürecinde devletin yapısal ve işlevsel dönüşümü**, Sayıştay Dergisi, 49, 3-46.

- Kösecik, M., Karkın, N. (2004), **Belediye yöneticilerinin ve meclis üyelerinin e-devlete bakışı: Denizli belediyesi örneği**, Türk İdare Dergisi, 443, 119-139.
- Nohutçu, A., (2003), **Tekno-ekonomik paradigma dönüşümünden yeni demokratik yönetim mekanizmalarına: bilgi ve iletişim teknolojilerinin devlet ve kamu yönetimine etkileri**, 2. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli Üniversitesi Yayınları,1-13.
- Nohutçu, A., Demirel, D. (2005), **Türkiye'deki e-devlet uygulamaları**, Türk İdare Dergisi, 447, 35-58.
- Odabaş, Ç. (2004), **Stratejik yönetim ve e-devlet**, Sayıştay Dergisi, 55, 83-93.
- Oktay, E., Balkanlı O., Salepçioğlu, M. A. (2004), **Bilgi toplumunda yeni ekonomi ve e-dönüşüm stratejileri**, 3.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, Osmangazi Üniversitesi Yayınları, 155-166
- Örselli, E., Şahin, A. (2003) **E-devlet anlayışı sürecinde Türkiye**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9, 343-356.
- Özel, M. (2003), **Yerel yönetimleri geliştirme açısından devlet, yerel yönetim ve küreselleşme kavramları üzerine**, Türk İdare Dergisi, 441, 191-215.
- Öztekin, A. (2003), **Siyaset bilimine giriş**, Siyasal Kitabevi.
- Öztürk, N. K., Coşkun, B. (2003), **Yeni devlet anlayışı ve Türkiye'de devletin kalite ve etkinlik ile buluşması**, Türk İdare Dergisi, 439, 72-103.

- Robertson, R. (1992), **Küreselleşme toplum kavramı ve küresel kültür** (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yayınları.
- Sander, O. (1998), **Siyasi tarih ilkçağlardan 1918'e**, İmge Kitabevi.
- Saran, U. (2001), **Küresel değişim dinamiklerinin kamu yönetimi alanındaki etkileri**, Türk İdare Dergisi, 433, 37-51.
- Saran, U. (2004), **Kamu yönetiminde yeniden yapılanma**, Atlas Yayıncılık.
- Şaylan, G. (1994), **Değişim küreselleşme ve devletin yeni işlevi**, İmge Kitabevi.
- Şuman, N.(2006), **Önce kültürel sıçrama**, BThaber E-devlet Dergisi, 10, 1.
- Tanilli, S. (1996), **Devlet ve demokrasi**, Çağdaş Yayınları.
- Timisi, N.(2003), **Yeni iletişim teknolojileri ve demokrasi**, Dost Kitabevi.
- Toprak, E. (2000), **Demokratik ve etkin bir devlet için Türk kamu yönetiminde yeniden yapılanma**, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Törenli, N. (2004), **Enformasyon toplumu ve küreselleşme sürecinde Türkiye**, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Uyaniker, L. (2006), **Türkiye e-devlet kapısını bekliyor**, BThaber E-devlet Dergisi, 10, 23-25.
- Vural, A. A. (2002), **E-devlet/e-hizmet: bilgi toplumuna geçiş sürecinde kamu hizmetlerinin sunumunda yeni bir model**, T.C. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Yayla, A. (1998), **Siyaset teorisine giriş**, Siyasal Kitabevi.

Yıldız, M. (2003), **Çağdaş Kamu Yönetimi-1**, Acar, M., Özgür H., **Elektronik (e)-devlet kuram ve uygulamasına genel bir bakış ve değerlendirme**, Atlas-Nobel Yayınları.

Yirmibeşoğlu, S. (1990), **Devletin kavram ve kapsamı**, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yayınları.

Yücel, İ. H. (1997), **Bilim-teknoloji politikaları ve 21. yüzyılın toplumu**, Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi Başkanlığı Yayınları.

Acar, M., (2002)Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme: Tehdit mi, Fırsat mı?,Liberal Düşünce Dergisi, Sayı 25-26, Liberte:İstanbul www.liberal-dt.org.tr/dergiler/ldsaiy25-26/252603.htm, 20.04.2005.

Akın, B. (2006), **E-Avrupa ve Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmalar**, ab.org.tr/ab06/bildiri/65.pdf, 25.04.2006.

Altundağ, S. (2004), **Türkiye’de e-devlet dönüşümü ve bu dönüşüm yolunda yerini alan e-bildirge projesi**, www.law.ankara.edu.tr/yazi.php?yad=1093, 14.12.2005.

Atabay, S., Ayvalı, A., Kvasoğlu, S., Yurt, N. (2002), **E-Türkiye Girişimi Eylem Planı**, [www.bilgitoplumu.gov.tr.](http://www.bilgitoplumu.gov.tr), 28.04.2006.

Aydın, B. (2006), **Bilişim çağında e-devlet, e-Türkiye**, http://www.turkyouth.com/13/index.php?me=id_1, 28.04.2006

Çayhan, E. (2003), **Avrupa birliğinde e-devlet**, www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=216, 24.04.2006

Gromov, G.(2006), **The roads and crossroads of internet 's history**, www.netvalley.com/intval.html, 19.04.2006.

Gül, G.(2005), **Çağın gidişine göre öğretmen nasıl olmalı**,
www.maltepe.edu.tr/05_haber/reh_sempozyum/gulbahar_gul.doc,
19.04.2006.

İnce, M. (2001), **Elektronik devlet, kamu hizmetlerinin sunulmasında yeni imkanlar**,
www.sayistay.gov.tr/yayin/elek/ekutupana2.asp?id=372,
14.12.2005.

Kılıç, G. (2004), **Postmodern devlet anlayışı**,
www.aydinlanma1923adk.itu.edu.tr/postmd, 09.12.2005.

Özarıslan, Y. (2006), **Bilgi toplumu yolunda: Türkiye’de e-devlet ve bireyin rolü üzerine kavramsal bir çözümleme**, inet-
tr.org.tr/inetconf9/bildiri/56.doc, 28.04.2006.

West, D. (2004), **Global e-government 2004**,
www.insidepolitics.org/egovt04int.html, 30.03.2005.

Bütçe, gelirler ve vergi politikası,
www.bumko.gov.tr/mevzuat/2004bgerekce/bolum3/bolum31.htm,
26.04.2006.

E-bildirge nedir?, www.calisma.gov.tr/e_bildirge/e_bildirge.htm, 26.04.2006.

E-konsolosluk hakkında, www.e-konsolosluk.net/About.aspx., 26.04.2006.

Internet usage world stats - internet and population statistics,
www.internetworldstats.com, 19.04.2006.

İnternetin tarihçesi, www.aydesign.net/internetintarihcesi.htm., 15.12.2004.

Mebis, www.meb.gov.tr/mebedevlet/mebis.htm, 26.04.2006.

Mernis projesi, www.nvi.gov.tr/11,Ana_Sayfa_Mernis_Projesi.html,
26.04.2006.

Sağlık harcamaları denetim projesi,
www.emekli.gov.tr/duyuru_saglikprojesi.html, 26.04.2006.

Ulusal yargı ağı projesi, www.uyap.adalet.gov.tr/genelbilgi/genel.html,
26.04.2006.

www.basbakanlik.gov.tr

Devlet İstatistik Enstitüsü 2005 Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı
Araştırması

Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı E-Türkiye Raporu

EAvrupa 2003 Eylem Planı

EK

Elektronik Pasaport Başvurusu Değerlendirme Formu

1. Cinsiyetiniz
2. Eğitim Durumunuz
3. Ankara Emniyet Müdürlüğü Pasaport Şube Müdürlüğü tarafından internet ortamında sunulan elektronik pasaport başvurusu size kişisel açıdan maddi olarak kaynak tasarrufu sağlamakta mıdır?
4. Kaynak tasarrufu sağladığını düşünüyorsanız bu konu ile ilgili görüşleriniz nelerdir? Ne şekilde kaynak tasarrufu sağlamaktasınız ?
5. Kaynak tasarrufu sağlamadığını düşünüyorsanız bu konu ile ilgili görüşleriniz nelerdir?
6. Ankara Emniyet Müdürlüğü Pasaport Şube Müdürlüğü tarafından internet ortamında sunulan elektronik pasaport başvurusu size kişisel açıdan zaman tasarrufu sağlamakta mıdır?
7. Zaman tasarrufu sağladığını düşünüyorsanız bu konu ile ilgili görüşleriniz nelerdir? Ne şekilde zaman tasarrufu sağlamaktasınız ?
8. Zaman tasarrufu sağlamadığını düşünüyorsanız bu konu ile ilgili görüşleriniz nelerdir?
9. Ankara Emniyet Müdürlüğü Pasaport Şube Müdürlüğü tarafından internet ortamında sunulan elektronik pasaport başvurusu uygulamasından faydalanma konusunda karşılaştığınız sorunlar var mıdır? Varsa nelerdir?
10. Ankara Emniyet Müdürlüğü Pasaport Şube Müdürlüğü tarafından internet ortamında sunulan elektronik pasaport başvurusu uygulamasının daha verimli hale getirilmesine ilişkin görüşleriniz var mıdır? Varsa nelerdir ?